

Α.Τ.Ε.Ι. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΑΝΕΥΡΕΣΗ ΚΑΙ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΣΧΕΤΙΚΗΣ ΜΕ ΤΗ ΜΟΝΗ ΒΑΤΟΠΕΔΙΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ**

Εκπόνηση : Μωυσίεβα Μαρίνα

Επόπτης καθηγητής : Χαριζάνης Γεώργιος

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2005

Α.Τ.Ε.Ι. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΑΝΕΥΡΕΣΗ ΚΑΙ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΣΧΕΤΙΚΗΣ ΜΕ ΤΗ ΜΟΝΗ ΒΑΤΟΠΕΔΙΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ**

Εκπόνηση : Μωυσίεβα Μαρίνα

Επόπτης καθηγητής : Χαριζάνης Γεώργιος

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2005

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΠΡΟΛΟΓΟΣ 1

2. ΕΙΣΑΓΩΓΗ 3

ΜΕΡΟΣ Α

ΑΝΕΥΡΕΣΗ ΚΑΙ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ ΣΧΕΤΙΚΗΣ ΜΕ ΤΗ ΜΟΝΗ ΒΑΤΟΠΕΔΙΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ

2. ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΠΕΡΙΦΑΡΩΣΗ 6

Κεφάλαιο 2^ο. ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ

1. ΙΕΡΑ ΚΕΙΜΗΛΙΑ

Εκπόνηση : Μωυσίεβα Μαρίνα

1. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ 7

2. ΙΕΡΑ ΚΕΙΜΗΛΙΑ 11

3. ΤΕΧΝΗ – ΕΓΧΡΟΜΑΤΟΥΡΓΕΣ ΕΙΚΟΝΕΣ 13

Κεφάλαιο 3^ο. ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ 19

Κεφάλαιο 4^ο. ΕΞΑΡΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ

1. ΣΥΝΤΕΣ 21

2. ΑΣΙΝΙΑΔΑ ΑΚΑΔΗΜΙΑ 22

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	1
------------------	---

2. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	3
------------------	---

ΜΕΡΟΣ Α΄

Κεφάλαιο 1^ο. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ.

1. ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ.....	5
-----------------------------	---

2. ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ.....	6
-----------------------------	---

Κεφάλαιο 2^ο. ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ

– ΙΕΡΑ ΚΕΙΜΗΛΙΑ.

1. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.....	9
---------------------------	---

2. ΙΕΡΑ ΚΕΙΜΗΛΙΑ.....	11
-----------------------	----

3. ΤΕΧΝΗ – ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΕΣ ΕΙΚΟΝΕΣ.....	13
--------------------------------------	----

Κεφάλαιο 3 ^ο . ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ.....	19
--	----

Κεφάλαιο 4^ο. ΕΞΑΡΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ.

1. ΣΚΗΤΕΣ.....	23
----------------	----

2. ΑΘΩΝΙΑΔΑ ΑΚΑΔΗΜΙΑ.....	26
---------------------------	----

ΜΕΡΟΣ Β΄.

1. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

α. Βιβλιογραφία Αγίου Όρους.....29

β. Βιβλιογραφία Μονής Βατοπεδίου.....33

2. ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ.

α. Ευρετήριο συγγραφέων.....41

β. Ευρετήριο τίτλων.....44

γ. Ευρετήριο εκδοτών.....49

δ. Ευρετήριο χρονολογιών.....50

3. ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ.....51

4. ΕΙΚΟΝΕΣ.....54

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

“Μια χώρα υπάρχει στον κόσμο, το όρος Άθως” , γράφει ο βυζαντινός χρονογράφος Νικηφόρος Γρηγοράς (14^{ος} αι.) , “άξιο μεγάλου θαυμασμού. Έχει θαυμάσια ευκρασία αέρα, κοσμεύεται από κάθε είδους βλάστηση και λούζεται από τις καθαρές ακτίνες του ήλιου. Δεν ακούγονται φωνασκίες ούτε υπάρχουν δούλοι και αφέντες, αλλά βασιλεύει ισότητα. Ο χώρος κοσμεύεται από τη μετριοφροσύνη, τη σεμνότητα ήθους, την ευγένεια, τη δικαιοσύνη και από όλες εκείνες τις αρετές, που χαρακτηρίζουν και συγκροτούν την ουράνια αυτή επί της γης πολιτεία.”

Γύρω από την ονομασία και την παλαιότερη ιστορία του Όρους υπάρχουν πολλοί και διάφοροι θρύλοι και παραδόσεις. Οι αρχαίοι Έλληνες ονόμαζαν “Ακτή” ολόκληρη τη χερσόνησο. Το όνομα “Άθως”, λέξη σίγουρα προελληνική, ανήκε σε κάποιο θρακιώτη γίγαντα, που , κατά μία εκδοχή, έριξε όλον αυτόν τον πέτρινο όγκο εναντίον του Ποσειδώνα σε μια σύγκρουση κατά την αρχαιότητα μεταξύ θεών και γιγάντων.

Σύμφωνα με μια παράδοση, η Θεοτόκος με τον Ευαγγελιστή Ιωάννη παραπλέοντας τον Άθω, όταν πήγαιναν να επισκεφθούν τον Λάζαρο στην Κύπρο, αποβιβάστηκαν, ύστερα από φοβερή θαλασσοταραχή, στο χώρο όπου βρίσκεται σήμερα η μονή Ιβήρων. Εκεί η Παναγία σταμάτησε για λίγο και θαυμάζοντας το ωραίο τοπίο ζήτησε από τον Υιό της να της παραχωρήσει όλο το Όρος σαν δώρο, παρ’ όλο που οι κάτοικοί του λάτρευαν τα είδωλα. Τότε ακούστηκε μια φωνή που έλεγε : “Ἐστὼ δὲ τόπος οὗτος κληρὸς σὸς καὶ περιβόλαιον σὸν καὶ παράδεισος, ἔτι δὲ καὶ λιμὴν σωτήριος τῶν

θελόντων σωθῆναι.” Ἐτσι καθιερώθηκε το Ἅγιον Ὄρος ως κλήρος και περιβόλι της Θεοτόκου.

Αργότερα ο Ἄθως συγκέντρωσε, από τους πρώτους κιόλας βυζαντινούς χρόνους, πολλούς μοναχούς. Γι’ αυτό δικαιολογημένα ονομάστηκε όλη η χερσόνησος “Ἅγιον Ὄρος” από τη μεσοβυζαντινή εποχή. Σήμερα το Ἅγιον Ὄρος είναι ίσως το μεγαλύτερο μοναστικό κέντρο του ανατολικού ορθόδοξου χριστιανισμού.

Ο ορισμός του μοναχισμού, πιστεύω, θα βοηθήσει στο να καταλάβουμε καλύτερα τα λεγόμενα παρακάτω γι’ αυτό θα σημειώσουμε ότι ο μοναχισμός είναι η απάρνηση των εγκοσμίων και ο περιορισμός του ανθρώπου σε μέρη ερημικά για τη σωτηρία της ψυχής του και την κατά το δυνατό ένωση με τον Θεό.

Τα ιδανικά του μοναχικού βίου είναι η παρθενία, η ακτημοσύνη και η υπακοή, που κατορθώνονται με συνεχή σωματική και ψυχική άσκηση και εξολοκλήρου αφοσίωση στο Θεό.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο σκοπός της εργασίας αυτής είναι η συγκέντρωση και η παρουσίαση της ελληνόγλωσσης βιβλιογραφίας σχετικής με τη μονή Βατοπεδίου Αγίου Όρους. Εκπονήθηκε από την σπουδάστρια Μωυσίεβα Μαρίνα υπό την επίβλεψη του καθηγητή Γεωργίου Χαριζάνη.

Για την ανεύρεση της βιβλιογραφίας έγινε έρευνα στους καταλόγους των ακόλουθων βιβλιοθηκών : 1) Βιβλιοθήκη τμήματος Θεολογίας του Α.Π.Θ., 2) Βιβλιοθήκη του Αρχιτεκτονικού τμήματος του Α.Π.Θ., 3) Κεντρική βιβλιοθήκη του Α.Π.Θ., 4) Δημοτική βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης, 5) Βιβλιοθήκη του Ιδρύματος Πατερικών Μελετών, στη Μονή Βλατάδων Θεσσαλονίκης. Επίσης έγινε έρευνα στο διαδίκτυο, σε διάφορες βάσεις δεδομένων και on-line κατάλογο της Κεντρικής βιβλιοθήκης του Α.Π.Θ.

Στη βιβλιογραφία που εκτενώς παρατίθεται παρακάτω παρουσιάζονται βιβλία που αναφέρονται εξ ολοκλήρου στη Μονή Βατοπεδίου, καθώς και μελέτες που αναφέρονται γενικά στο Άγιον Όρος, κάποια όμως κεφάλαιά τους σχετίζονται ειδικότερα με τη Μονή Βατοπεδίου.

Για την εκπόνηση της παρούσας εργασίας χρησιμοποιήθηκαν τα παρακάτω μέσα: για τη βιβλιογραφία και τις παραπομπές το πρότυπο της Modern Language Association of America, για τις ελληνικές συντομογραφίες ο κατάλογος του Ελληνικού Οργανισμού Τυποποίησης και για τις ξενόγλωσσες οι Anglo-Americans Catalogue Rules.

Η εργασία αυτή μπορεί να φανεί χρήσιμη σε κάποιον που ενδιαφέρεται να συλλέξει πληροφορίες για τη Μονή Βατοπεδίου Αγίου

Όρους και τη ζωή των εκεί μοναχών, όπως και γενικότερα στοιχεία για το Άγιον Όρος.

Σα στόχο αυτής της εργασίας θα μπορούσαμε να ορίσουμε μια γενική επανάληψη των γνώσεων που έχουν αποκτηθεί κατά τη διάρκεια των σπουδών στο Τμήμα Βιβλιοθηκονομίας του Α.Τ.Ε.Ι. Θεσσαλονίκης και επίσης τον έλεγχο των γνώσεων αυτών.

Η Μεγάλη Μονή Βατοπεδίου βρίσκεται πάνω σε μια νησίδα πλαγιά της βορειοανατολικής πλευράς του Αγίου Όρους. Στο χωριό αυτόν υπήρχε πάντα η αρχαία πόλη Διον. Ο χρόνος ίδρυσης και η προέλευση της ονομασίας της μονής απασχολούν ακόμα τους ερευνητές. Σύμφωνα με την παράδοση η μονή ιδρύθηκε από τον Βυζαντινό αυτοκράτορα Θεοδοσίο Α' (375-393) στο τέλος του 4^{ου} αιώνα από ευγνωμοσύνη προς π. Θεοδόκο, που ζούσε το γιο του, ο οποίος ταξιδεύοντας στο πελάγος, παύει από ναυαγήσει κοντά στις ακτές του όρους και μεταφέρθηκε θαυματουργικά στη στεριά κοντά σε μια βίβα. Έτσι ονομάστηκε το μοναστήρι "Βατο-παίδιον". Η άλλη ονομασία "Βατο-πέδιον" – που ίσως να είναι προτιμότερη – εξηγείται από τις πολλές βίβλους που υπάρχουν στο παλιό μέρος, και απλώνονται μερικά στη μονή. Μια άλλη επίσης επιρροή προέρχεται από το Βατοπαδίο λόφος, να κτισθεί από τον Ιωάννη Κωνσταντίνου (324-337). Οι ιστορικοί όμως ταπεινώνουν τη σημασία του μοναστηριού στο δεύτερο μισό του 16^{ου} αιώνα από τους μοναχούς Αθανάσιο, Νικόλαο και Αντώνιο.

Το μοναστήρι βρίσκεται δέκα στη θάλασσα και το κεντρικό του συγκρότημα αναπτύσσεται σε ένα μήκος πάνω από 400μ. στα οποία συναντάμε σημαντικό αριθμό κτιρίων: το μεγάλο ορθόδοξο (καθολικό), (μεγάλο), το συμπλαγμά των μικρότερων ορθόδοξων, φερόστων και αγιατοστών, και άλλων κτιρίων. Η απόσταση από τον κάτοικο στη

ΜΕΡΟΣ Α΄.

Κεφάλαιο 1^ο. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ.

1.Εξωτερική περιγραφή της μονής.

Η **Ιερά Μονή Βατοπεδίου** βρίσκεται πάνω σε μια κατάφυτη πλαγιά της βορειοανατολικής πλευράς του Αγίου Όρους. Στο χώρο αυτόν υπήρχε άλλοτε η αρχαία πόλη Δίον. Ο χρόνος ίδρυσης και η προέλευση της ονομασίας της μονής απασχολούν ακόμα τους ερευνητές. Σύμφωνα με την παράδοση η μονή ιδρύθηκε από τον Βυζαντινό αυτοκράτορα Θεοδόσιο Α΄ (379-395) στο τέλος του 4^{ου} αιώνα από ευγνωμοσύνη προς τη Θεοτόκο, που έσωσε το γιο του, ο οποίος ταξιδεύοντας στο πέλαγος, παιδί ακόμα, ναυάγησε κοντά στις ακτές του όρους και μεταφέρθηκε θαυματουργικά στη στεριά κοντά σε μια βάτο. Έτσι ονομάστηκε το μοναστήρι “Βατο-παιδίον”¹. Η άλλη ονομασία “Βατο-πέδιον” – που ίσως να είναι προτιμότερη – εξηγείται από τις πολλές βάτους που υπάρχουν στο πεδινό μέρος και απλώνονται μπροστά στη μονή. Μια άλλη επίσης παράδοση αναφέρει ότι το Βατοπέδι άρχισε να κτίζεται από τον Μέγα Κωνσταντίνο (324-337). Οι ιστορικοί, όμως, τοποθετούν την ίδρυση του μοναστηριού στο δεύτερο μισό του 10^{ου} αιώνα από τους μοναχούς Αθανάσιο, Νικόλαο και Αντώνιο.

Το μοναστήρι βρίσκεται δίπλα στη θάλασσα και το κτιριακό του συγκρότημα αναπτύσσεται σε ένα μήκος πάνω από 400μ, στο οποίο συναντάμε σημαντικό αριθμό κτιρίων : το μεγάλο αρσανά (ναυπηγείο, λιμάνι), το σύμπλεγμα των μικρότερων αρσανάδων, ψαρόσπιτων και εργατόσπιτων, που συγκεντρώνονται γύρω από τον κολπίσκο στα

βορειοανατολικά της μονής, το ξηραντήριο – ξυλουργείο, την αποθήκη, την ερειπωμένη χορταποθήκη, το ελαιοτριβείο, τις κρήνες και άλλα βοηθητικά κτίσματα².

Η μονή περιβάλλεται από τείχος, που άρχισε να κτίζεται τον 10^ο αιώνα. Κατά τμήματα διατηρεί την αρχική του δόμηση. Από τους εννέα υψηλούς πύργους, που ενίσχυαν παλιά το τείχος, σώζονται ο πύργος της Μεταμορφώσεως και ο πύργος της Παναγίας³.

2.Εσωτερική περιγραφή της μονής.

Τον προσκυνητή της μεγάλης **Μονής Βατοπεδίου** υποδέχεται στην πύλη της η θαυματουργή εικόνα της Παναγίας, η οποία ονομάζεται “Πυροβοληθείσα”. Στο κέντρο της πελώριας πλακόστρωτης αυλής βρίσκεται το **καθολικό** της μονής, κτίσμα του 10^{ου} αιώνα, που τιμάται στο όνομα του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου. Το ωραιότατο καθολικό διατηρείται άθικτο σχεδόν 10 αιώνες. Νεότερος είναι ο εξωνάρθηκας του ναού, που προστέθηκε ανοικτός και διώροφος το έτος 1426 και το κωδωνοστάσιο ένα χρόνο μετά. Το σημερινό ξυλόγλυπτο τέμπλο του καθολικού κατασκευάστηκε το 1788. Στον κεντρικό τρούλλο του κυρίως ναού προστίθενται διάφοροι άλλοι τρούλλοι και ημισφαιρικά υποστηρίγματα. Οι τοιχογραφίες του καθολικού χρονολογούνται από το 14^ο αιώνα, σύμφωνα με μια επιγραφή, και αρκετές από αυτές είναι από τη λεγόμενη Μακεδονική σχολή του Μανουήλ Πανσέληνου (τέλη 13^{ου} – αρχές 14^{ου} αι.), επιζωγραφισμένες όμως κατά τα νεότερα χρόνια (1739 και 1819). Μόνο λίγα υπολείμματα από την αρχική τέχνη διασώζονται μέχρι σήμερα, όπως οι δύο ψηφιδωτές παραστάσεις του Ευαγγελισμού, μοναδικές στο είδος τους μέσα στο Άγιον Όρος : η μια στην είσοδο, και η άλλη στα δύο ανατολικά τόξα του κεντρικού τρούλλου. Τέλος

αξίζει να αναφέρουμε και το θαυμάσιο μαρμαροθέτημα στο δάπεδο του καθολικού. Εντός της μονής βρίσκονται δεκαεννέα παρεκκλήσια από τα οποία αξιόλογα είναι των Αγίων Αναργύρων (12^{ου} αιώνα), της Αγίας Ζώνης, του Αγίου Δημητρίου, του Αποστόλου Ανδρέου του Πρωτοκλήτου και της Παναγίας της Παραμυθίας.

Έξω από την κύρια είσοδο του καθολικού βρίσκεται η **φιάλη** του αγιασμού, που χρησιμεύει για την τέλεση του αγιασμού των υδάτων κάθε πρωτομηνιά και στην εορτή των Θεοφανείων. Η φιάλη έχει κάτοψη κυκλική και σχηματίζεται από ένα κομψό με κίονες και θωράκια περιστύλιο, που κρατάει έναν ημισφαιρικό θόλο. Στο κέντρο της υπάρχει ένα μαρμάρινο αναβρυτήριο με πίδακα. Το υλικό της κατασκευής της είναι από ωραίο λευκό μάρμαρο με ανάγλυφες παραστάσεις στα θωράκια. Επίσης υπάρχουν τοιχογραφίες στο εσωτερικό των θόλων σχετικές με τον αγιασμό των υδάτων και το βάπτισμα.

Απέναντι από τη φιάλη βρίσκεται η **τράπεζα** ή εστιατόριο (αίθουσα κοινής εστίασης των μοναχών), που κτίστηκε τον 12^ο αιώνα και αγιογραφήθηκε πολύ μεταγενέστερα το 1786.⁴ Τα τραπέζια είναι από μάρμαρο και σύμφωνα με την παράδοση μεταφέρθηκαν από την ερειπωμένη Μονή του Στουδίου της Κωνσταντινουπόλεως. Βοηθητικοί χώροι στην κοινή τράπεζα, που βρίσκονται κοντά σ' αυτή, είναι η εστία ή μαγειρείο, το μαγκιπέιο ή αρτοποιείο, το δοχείο ή δοχείο και το κελλάρι, δηλαδή η αποθήκη υγρών και στερεών αντίστοιχα τροφίμων.

Η **βιβλιοθήκη**, που στεγάζεται προσωρινά στον πύργο της Παναγίας της μονής, είναι εξίσου πλούσια τόσο σε χειρόγραφα όσο και σε έντυπα βιβλία. Τα πρώτα ξεπερνούν τις 2000, από τα οποία 625 είναι σε περγαμηνή και χρονολογούνται από τον 9^ο αιώνα και

μεταγενέστερα. Ακόμη υπάρχουν και 25 λειτουργικά ειλητάρια. Τα έντυπα της μονής ανέρχονται στα 10.000 περίπου. Στη βιβλιοθήκη βρίσκεται και το αρχείο της μονής, το οποίο περιλαμβάνει πολλά ανεκτίμητα έγγραφα.⁵

Τα **κελλιά** (δηλ. τα διαμερίσματα των μοναχών) βρίσκονται σε πολυώροφες πτέρυγες, που είναι προσκολλημένες στον εξωτερικό περίβολο της μονής. Από τα άλλα οικοδομήματα του μοναστηριού ξεχωρίζουν το διοικητήριο, που περιλαμβάνει ειδικούς χώρους γραφείων, συνεδριάσεων και υποδοχής (συνοδικό), ο ξενώνας ή αρχονταρίκι και το νοσοκομείο ή γηροκομείο.

1. Άγιον Όρος και Θάλασσα: παραπλέοντας τον Άθω.(Θεσσαλονίκη: Υπουργείο Μακεδονίας-Θράκης, Κέντρο Διαφύλαξης Αγιορείτικης Κληρονομιάς, 2003) σ. 194.
2. Δωροθέου Μοναχού. Το Άγιον Όρος. Μύηση στην ιστορία του και τη ζωή του. (Κατερίνη : Τέρτιος, 1985) σ. 245.
3. Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπεδίου : Παράδοση – Ιστορία – Τέχνη (Άγιον Όρος : Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπεδίου, Ιονική Τράπεζα,1996) σσ. 11-12.
4. Σωτήρη Καδά . Το Άγιον Όρος. Τα μοναστήρια και οι θησαυροί τους.(Αθήνα : Εκδοτική Αθηνών, 1979), σ.46.
5. Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπεδίου : Παράδοση – Ιστορία – Τέχνη (Άγιον Όρος : Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπεδίου, Ιονική Τράπεζα,1996) σ. 12.

Κεφάλαιο 2°. ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ – ΙΕΡΑ ΚΕΙΜΗΛΙΑ.

1. Ιστορικά στοιχεία.

Η Μονή Βατοπεδίου θεμελιώθηκε κατά το τελευταίο τέταρτο του 10^{ου} αιώνα. Κτίτορές της ήταν τρεις πλούσιοι άρχοντες από την Αδριανούπολη : ο Αθανάσιος, ο Νικόλαος και ο Αντώνιος. Οι τρεις άρχοντες ήρθαν στο Άγιον Όρος φέροντας μαζί τους και την περιουσία τους αποτελούμενη από 9.000 χρυσά νομίσματα, με το όραμα να χτίσουν μια λαύρα. Κατά σύσταση του Οσίου Αθανασίου του Αθωνίτου οι τρεις κτίτορες επέλεξαν το σημείο κι άρχισαν την ανέγερση. Πάντως η Μονή εμφανίζεται ολοκληρωμένο κτίσμα μετά την έκδοση του Α΄ Τυπικού του Αγίου Όρους (972). Πρώτο έγγραφο στο οποίο αναφέρεται το Βατοπέδι είναι μια πράξη του πρώτου Θωμά του έτους 985: η υπογραφή του ηγουμένου της Μονής Νικολάου βρίσκεται 23^η, τελευταία. Υπογραφές των δύο ηγουμένων της Μονής Νικολάου και Αθανασίου υπάρχουν σε έγγραφα εκείνης της εποχής.

Η άνοδος της Μονής θα είναι κατακόρυφη. Παρόλο ότι δεν μνημονεύεται στο Α΄ Τυπικό, στο Β΄ όμως (1045) κατακτά τη β΄ θέση των αθωνικών μονών, την οποία κατέχει σταθερά και μόνιμα, μέχρι σήμερα. Η φήμη της θα συναγωνίζεται εκείνη της Μεγίστης Λαύρας και η ευγενής αυτή άμιλλα, μερικές φορές, θα γίνεται εμφανής. Έτσι πρέπει να ειπωθεί και η υπογραφή ενός ηγουμένου της Μονής σε έγγραφο του 1827: «ὁ τῆς τοῦ Βατοπεδίου σεβασμίας βασιλικῆς μονῆς καὶ πρώτης λαύρας τοῦ Ἁγίου Ὁρους ταπεινός Ἰωσήφ ἱερομόναχος».

Η Μονή πάντοτε συνοδεύεται από τους προσδιορισμούς: “Λαύρα”, “Μεγάλη” ή “Μεγίστη Μονή”.⁶

Η Μονή υπήρξε η πνευματική τροφός του Αγίου Σάββα (1176-1235), του μεγάλου εθνάρχη των Σέρβων, καθώς και του πατέρα του Αγίου Συμεών, προς τους οποίους η ίδια παραχώρησε το “μελισσομάνδριον” το Χελανδάρι. Η δωρεά αυτή θα θεωρηθεί μεγάλης σημασίας πράξη απ’ όλους τους Σέρβους ηγεμόνες.

Οι δωρεές των Σέρβων ηγεμόνων συνεχώς θα πληθαίνουν. Ο δεσπότης Στέφανος Λαζάρεβιτς χορηγεί στη Μονή ετήσιο εισόδημα 60 λίτρες αργύρου, καθώς και το χωριό Κορτινίτσα (Ιούλ. 1417), ενώ ο μέγας σερβικός Radic δωρίζει στη μονή άλλο χωριό, το Belopolje επί του Μοράβα (Μάρτ. 1432). Τα δύο παραπάνω έγγραφα επικυρώνει με άλλα δύο (1427 και 1432) ο δεσπότης Γεώργιος Βρανκόβιτς. Η τελευταία πράξη μεταξύ της μονής και των Σέρβων ηγεμόνων είναι ένα παραχωρητήριο έγγραφο του 1432, με το οποίο η Μονή παραχωρεί στους αυταδέλφους βοεβόδες Ραδοσλάβο και Μιχαήλ “τον πύργον του Καλέτζη” και τα κελλιά εντός του τείχους, όπως και τη γύρω περιοχή.

Συχνές επιδρομές και λεηλασίες των Φράγκων πειρατών, των Καταλανών, των Τούρκων και άλλων μουσουλμανικών φύλων, αν και θα ενεργούν ανασταλτικά στην πρόοδο της Μονής, δεν θα καταφέρουν να ανακόψουν τελείως το έργο της προσφοράς της στον ιεραποστολικό τομέα και τις διορθόδοξες σχέσεις.

Στο Όρος οι κατά καιρούς Πρώτοι, βλέποντας τον συνεχώς ανερχόμενο δυναμισμό της Μονής, της δωρίζουν όλες τις γειτονικές μονές: του Χαλκέως, του Βεροιώτου, του Ιεροπάτορος, του Καλέτζη, του Αγίου Δημητρίου, του Ξύστρου, του Τριπολίτου, του Τροχαλά. Το 1347, ο Βυζαντινός αυτοκράτορας Ιωάννης ΣΤ΄ Καντακουζηνός

(1347-1354) προσηλώνει με πρόσταγμά του στο Βατοπέδι τη μονή της Ψυχοσωστρίας στην Κωνσταντινούπολη.

Επιπλέον Δυτικοί ηγεμόνες ενδιαφέρονται για την ακεραιότητα της Μονής: με επιστολές τους συνιστούν στους συμπατριώτες τους να μη δυναστεύουν τη Μονή.

Μετά την Άλωση της Κωνσταντινουπόλεως (1453) , οι Ρώσοι τσάροι και οι ηγεμόνες των παραδουνάβιων χωρών δωρίζουν στη Μονή πολλές άλλες μονές και μετόχια. Συνολικά το Βατοπέδι διέθετε στην κατοχή του 45 μετόχια στην περιοχή της Βεσσαραβίας.

Κατά τα νεότερα χρόνια, η προσφορά και οι δωρεές της Μονής σε διάφορες περιστάσεις θα είναι πάντοτε γενναιόδωρες και παροιμιώδεις: το 1880 δωρίζει στη Μεγάλη Σχολή του Γένους 4.000 λίρες. Το 1915 προσφέρει 1.000 λίρες στο Γαλλικό Ερυθρό Σταυρό. Δυο χρόνια αργότερα στην πυρίκαυστη τότε Θεσσαλονίκη, η Μονή χορηγεί το υπέρογκο ποσό των 50.000 χρυσών φράγκων για την αντιμετώπιση των καταστροφών από τη μεγάλη πυρκαγιά του 1917.⁷

2. Ιερά κειμήλια.

Από τα κειμήλια που έχει στην κατοχή της η Μονή πρέπει να τονισθεί ιδιαίτερα η **Τιμία Ζώνη** της Θεοτόκου, που φυλάσσεται σε ολόχρυση θήκη με πολύτιμους λίθους και μικρά εικονίδια από σμάλτο. Το ιερό κειμήλιο είχε αρχικά κατατεθεί στις Βλαχέρνες και μετά στην Αγία Σοφία στην Κωνσταντινούπολη, απ' όπου το μετέφερε στη Μονή ο ηγεμόνας της Σερβίας Λάζαρος Α' (1372-89). Η Τιμία Ζώνη αγιάζει όλη την οικουμένη. Το 1871 με παράκληση των σουλτανικών αρχών της Κωνσταντινούπολης μεταφέρεται εκεί και σώζει τη βασιλεύουσα από τη χολέρα, που είχε αποδεκατίσει το λαό. Όμως το πανίερο

κειμήλιο είχε και μια μικρή περιπέτεια. Κατά την Επανάσταση του '21, ο λαός της Κρήτης, μαστιζόμενος από πανώλη, καταφεύγει στη Μονή, ζητώντας “με μεγάλην πρόσκλησιν” την Τιμία Ζώνη. Φτάνοντας εκεί οι τρεις συνοδοί μοναχοί με τη Ζώνη της Παναγίας, σε περίοδο εφαρμογής των τουρκικών αντιποίνων, συλλαμβάνονται από τους Τούρκους. Τα ιερά κειμήλια, μετά από την κατάσχεσή τους από τον πασά, χάνονται. Αργότερα μαθεύτηκε πως αρκετά από τα κειμήλια, μαζί και την Τιμία Ζώνη “έλαβεν ὁ κόνσολο (πρόξενος) τῆς Ἀγγλίας Δομήνικος Σανταντώνιο”. Ὑστερα από πολύμηνες προσπάθειες εντοπίζονται αυτά στη Σαντορίνη, στη νέα κατοικία του Σανταντώνιο. Ο πρόξενος βρίσκει την ευκαιρία να ζητήσει για την απόδοσή τους 15.000 γρόσια. Ο λαός με συγκινητική προθυμία συγκεντρώνει σχεδόν τα τριπλάσια, μαζί με άλλα χρυσαφικά καθώς και 114 πρόβατα, και αποδίδει τελικά τα ιερά κειμήλια στη δικαιούχο μονή. Ο μεγαλόδωρος λαός της Σαντορίνης αφιέρωσε και μια κανδήλα στο Βατοπέδι.⁸

Άλλο πολύτιμο κειμήλιο είναι “ο Ἴασπις”, ένα θρυλικό πολύχρωμο κύπελλο του αυτοκράτορα Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγου (1391-1425), ή του δεσπότη του Μυστρά Μανουήλ Καντακουζηνού, γιου του Ιωάννη ΣΤ΄ Καντακουζηνού (1347-1354). Το πολυτιμότερο αυτό κειμήλιο έχει την ιδιότητα να μετατρέπεται σε μια νύχτα το νερό, που θα του βάλουν, σε γαλάκτωμα, το οποίο χορηγείται ως αντιφάρμακο στο δάγκωμα ερπετού. Ο “Ἴασπις” αποτελεί ένα συνθετικό κράμα από πολύτιμα μέταλλα και λίθους, με πρώτο στη σύνθεση και το χρώμα το τυρκουάζ. Πολλά είναι και τα κειμήλια που φέρουν βασιλικές επιγραφές: “Ανδρόνικος Παλαιολόγος Καντακουζηνός της Φιλανθρωπινής” (σε ένα δίπτυχο με δύο εικονίδια, του Χριστού και της Θεοτόκου, γνωστό ως “νινία”), “τσαρίνα

και μεγάλη πριγκήπισσα Αναστασία” (1533-36), σύζυγος του Ιβάν Δ΄ του Τρομερού (1547-1584) (ψηφιδωτή εικόνα Αγίας Άννας) κ.ά.⁹

3. Τέχνη – Θαυματουργές εικόνες.

ι. Εικόνες της Παναγίας.

α. Παναγία η “Κτιτόρισα” ή “Βηματάρισσα”.

Η εικόνα, που είναι διαστάσεων 0,89Χ0,57μ. ονομάζεται “Κτιτόρισα”, γιατί βρέθηκε τον 10^ο αιώνα κατά την ανέγερση της μονής και “Βηματάρισσα”, γιατί φυλάσσεται στο σύνθρονο του ιερού Βήματος του Καθολικού. Κατά την παράδοση, όταν κάποτε έγινε επιδρομή πειρατών στη Μονή, πιθανώς στα τέλη του 10^{ου} αιώνα, ο ιεροδιάκονος Σάββας, βηματάρης τότε, έκρυψε μέσα στο φρεάτιο της Αγίας Τράπεζας την εικόνα της Θεοτόκου και τον σταυρό του Μ. Κωνσταντίνου τοποθετώντας μια αναμμένη λαμπάδα μπροστά τους. Μετά εβδομήντα έτη, κατά τις εργασίες ανοικοδομήσεως της μονής, ανοίχτηκε το φρεάτιο και βρέθηκαν η εικόνα και ο σταυρός όρθια επάνω στο νερό, ενώ η λαμπάδα έκαιγε ακόμη.

β. Παναγία η “Παραμυθία”.

Εικόνα του 14^{ου} αιώνα. Αρχικά βρισκόταν στον εξωνάρθηκα του Καθολικού. Αργότερα μεταφέρθηκε σε προσκυνητάρι στο δεξιό χορό του ομώνυμου παρεκκλησίου της μονής, που βρίσκεται ενσωματωμένο στο καθολικό, περίπου επάνω από το παρεκκλήσι του Αγίου Δημητρίου στα αριστερά της λιτής. Σύμφωνα με την παράδοση ο ηγούμενος της μονής άκουσε μια ημέρα την εικόνα να λέει: “Μήν ανοίξετε σήμερα τίς πύλες τῆς μονῆς, ἀλλά ἀνεβεῖτε στὰ

τείχη καὶ διώξτε τοὺς πειρατές”. Στρέφοντας το βλέμμα του ο ηγούμενος εἶδε το θεῖο βρέφος να απλώνει το χέρι του και να σκεπάζει το στόμα της μητέρας του λέγοντας: “Μῆ, Μῆτερ, ἐπιβλέπεις ἐπὶ τοῦ ἁμαρτωλοῦ τούτου ποιμνίου, ἄφες αὐτό ἵνα διέλθει διὰ τῆς ρομφαίας τῶν πειρατῶν. Ἐπλήθουν γὰρ αἱ ἀνομίαι αὐτοῦ”. Ἀλλά ἡ Θεοτόκος, προκειμένου να επαναλάβει την προειδοποίηση προς τους μοναχοὺς, ἐπίασε το χέρι του Χριστοῦ και στρέφοντας λίγο το κεφάλι της ελευθέρωσε τα χεῖλη της, κίνηση που ἔχει αποτυπωθεῖ στην εικόνα. Οἱ μοναχοὶ ἔτρεξαν στα τείχη και διαπίστωσαν ἔντρομοι ὅτι πραγματικά οἱ πειρατές εἶχαν περικυκλώσει τὴ μονή και ἦταν ἔτοιμοι να ἐπιτεθοῦν. Ἐκτοτε, σε ἔνδειξη ευγνωμοσύνης για τὴ σωτηρία τῆς μονῆς, τελείται μπροστὰ στην εικόνα Θεία Λειτουργία κάθε Παρασκευὴ και ψάλλεται καθημερινὰ παράκληση.

γ. Παναγία ἡ “Ἐσφαγμένη”.

Τοιχογραφία του 14^{ου} αἰώνα. Βρίσκεται στο νάρθηκα του παρεκκλησίου του Αγίου Δημητρίου, που εἶναι ενσωματωμένο στο καθολικό και ανοίγεται στα αριστερά τῆς λιτῆς. Ονομάζεται ἔτσι, γιατί σύμφωνα με τὴν παράδοση, ο διάκονος ἐκκλησιάρχης σε στιγμή ἐκνευρισμοῦ κτύπησε με μαχαίρι τὴν Παναγία στο πρόσωπο ἀπὸ το οποίο ἄρχισε να τρέχει αἷμα. Ο ἐκκλησιάρχης τυφλώθηκε ἀμέσως. Στην κατάσταση αὐτὴ παρέμεινε σε μετάνοια τρία ἔτη ἐμπρὸς στην εικόνα, παρακαλώντας τὴν Παναγία να τον συγχωρήσει. Ἀπόκτησε τὴν ὄρασή του λίγο πρὶν πεθάνει. Το δεξί του χέρι πάντως, αὐτό με το οποίο ἔπραξε τὴν ιεροσυλία, οὐδέποτε ἔλιωσε και φυλάσσεται ως σήμερα στο καθολικό σε πολὺ φθαρμένη ὁμως κατάσταση.

δ. Παναγία η “Αντιφωνήτρια”.

Τοιχογραφία στο χώρο του παρεκκλησίου του Αγίου Δημητρίου. Ονομάστηκε έτσι, γιατί, σύμφωνα με την παράδοση, όταν η Γάλλα Πλακιδία αυτοκράτειρα της Ρώμης και θυγατέρα του αυτοκράτορα του Βυζαντίου Θεοδοσίου Α΄ (379-395) κατά το ταξίδι της από τη Ρώμη στην Κωνσταντινούπολη σταμάτησε στο Άγιον Όρος για να επισκεφθεί τη μονή του Βατοπεδίου, η εικόνα με δυνατή φωνή της απαγόρευσε την είσοδο στο καθολικό, επειδή ως γυναίκα δεν είχε το δικαίωμα να επισκεφθεί το “Περιβόλι της Παναγίας”.

ε. Παναγία η “Ελεούσα”.

Εικόνα του 15^{ου} αιώνα. Φυλάσσεται και αυτή στο παρεκκλήσι του Αγίου Δημητρίου επάνω στο αριστερό προσκυνητάρι. Προέρχεται από τη σκήτη του Αγίου Ανδρέα από όπου και μεταφέρθηκε στη μονή. Κατά τον Ιερομόναχο Γεράσιμο Σμυρνάκη η εικόνα ήταν εντοιχισμένη σε Οθωμανικό τέμενος της Κωνσταντινουπόλεως, το οποίο παλαιότερα ήταν Βυζαντινός ναός. Το 1893 χριστιανοί τεχνίτες, ενώ επιδιόρθωναν το τέμενος, ανακάλυψαν την εικόνα και την πούλησαν στον οικονόμο Σωφρόνιο που έμενε στο μετόχι της σκήτης, στο Γαλατά. Από εκεί Ρώσοι μοναχοί την μετέφεραν στη σκήτη του Αγίου Ανδρέα στις Καρυές, όπου την τοποθέτησαν στον δεύτερο πεσσό του κυριακού ναού της σκήτης, στα αριστερά της εισόδου.

στ. Παναγία η “Ελαιοβρύτισσα”.

Εικόνα του 14^{ου} αιώνα. Βρίσκεται στο “Δοχειό” (αποθήκη υγρών) της μονής και κατά την παράδοση σε καιρό λιμού γέμιζε τα άδεια πιθάρια με έλαιο, σίτο και οίνο. Η εικόνα, που λέγεται επίσης και “Δοχειάρισσα”, αναδίδει μία θαυμάσια ευωδία.

ζ. Παναγία η “Πυροβοληθείσα”.

Τοιχογραφία που βρίσκεται στο υπέρθυρο της εξωτερικής πύλης. Το 1822 Τούρκος στρατιώτης πυροβόλησε εναντίον της εικόνας τρυπώντας το δεξί χέρι της Παναγίας. Ο ιερόσυλος αμέσως παραφρόνησε και κρεμάστηκε σε μια ελιά μπροστά στη μονή.

η. Παναγία η “Παντάνασσα”.

Εικόνα του 17^{ου} αιώνα. Βρίσκεται αναρτημένη στο αριστερό προσκυνητάρι του ανατολικού κίονα του καθολικού. Πιστεύεται ότι έχει την ιδιότητα και τη θεία χάρη να θεραπεύει τον καρκίνο.¹⁰

ii. Άλλες πολύτιμες εικόνες της μονής.

α. Σταύρωση του Χριστού.

Αξιοσημείωτη ψηφιδωτή φορητή εικόνα του τέλους του 13^{ου} ή των αρχών του 14^{ου} αιώνα. Φυλάσσεται στο Ιερό Βήμα του καθολικού της μονής και έχει διαστάσεις 0,19Χ0,16μ. Ο εσταυρωμένος Χριστός εικονίζεται με το σώμα να κάμπτεται προς τα κάτω από τα ισχία. Η Θεοτόκος παρουσιάζεται όρθια να παρατηρεί τον γιο της με πονεμένη έκφραση, ενώ ο Ευαγγελιστής Ιωάννης κλίνει απελπισμένος το κεφάλι του προς τα αριστερά. Εκατέρωθεν του εσταυρωμένου υπάρχουν δύο φτερωτές μορφές με φωτοστέφανο. Η μία τον πλησιάζει και η άλλη απομακρύνεται από αυτόν. Στο πλαίσιο της εικόνας εικονίζονται παραστάσεις από το δωδεκάορτο.

β. Εικόνα των Αποστόλων Πέτρου και Παύλου.

Αριστοτεχνική εικόνα του 15^{ου} αιώνα. Φυλάσσεται στο καθολικό της μονής και εικονίζει τον Πέτρο και Παύλο να συζητούν. Ο Χριστός Εμμανουήλ παριστάνεται στο άνω μέρος, σε προτομή, να ευλογεί τους αποστόλους. Στο κάτω μέρος, επάνω σε μεταλλική πλάκα, υπάρχει μία επιγραφή που πληροφορεί ότι η εικόνα είναι δώρο του “Ανδρονίκου ευσεβούς Δεσπότη Παλαιολόγου”. Ο δωρητής έγινε αργότερα μοναχός και πήρε το όνομα Αντώνιος.

γ. Εικόνα του Αγίου Δημητρίου.

Εικόνα του 14^{ου} αιώνα. Έχει διαστάσεις 0,88X0,52μ. και εικονίζει τον άγιο σε προτομή, κατά μέτωπο και σε νεανική ηλικία, να κρατά ασπίδα και δόρυ.

δ. Εικόνα της Αγίας Άννας.

Φυλάσσεται στο Ιερό Βήμα του καθολικού της μονής. Είναι κατασκευασμένη με λεπτές αργυρές ψηφίδες και έχει διαστάσεις 0,15X0,10μ. Εικόνα των αρχών του 14^{ου} αιώνα. Εικονίζει την Αγία Άννα να κρατά την κόρη της Μαρία με το αριστερό της χέρι. Αν και η εικόνα έχει υποστεί αρκετή φθορά, δεν παύει να είναι εντυπωσιακή.¹¹

6. Δωροθέου Μοναχού. Το Άγιον Όρος. Μύηση στην ιστορία του και τη ζωή του. (Κατερίνη : Τέρτιος, 1985) σ. 247.
7. Δωροθέου Μοναχού. Το Άγιον Όρος. Μύηση στην ιστορία του και τη ζωή του. (Κατερίνη : Τέρτιος, 1985)σσ. 248,249,250.
8. Δωροθέου Μοναχού. Το Άγιον Όρος. Μύηση στην ιστορία του και τη ζωή του. (Κατερίνη : Τέρτιος, 1985) σ. 250.
9. Δωροθέου Μοναχού. Το Άγιον Όρος. Μύηση στην ιστορία του και τη ζωή του. (Κατερίνη : Τέρτιος, 1985) σ. 251.
10. Κίμωνος Πλακογιαννάκη. Άγιο Όρος : ο προμαχώνας της ορθοδοξίας . (Θεσσαλονίκη : Σχήμα και χρώμα, 1996), σσ.120-123.
11. Κίμωνος Πλακογιαννάκη. Άγιο Όρος : ο προμαχώνας της ορθοδοξίας . (Θεσσαλονίκη : Σχήμα και χρώμα, 1996), σ.137.

Κεφάλαιο 3°. ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ.

Το μοναστήρι, λόγω της φρουριακής του διάταξης, δίνει εξωτερικά την εντύπωση μιας ενότητας, που θυμίζει μικρή οχυρωμένη πολιτεία της μεσαιωνικής εποχής. Το αρχιτεκτονικό του σχήμα είναι το τυπικό σχήμα του βυζαντινού μοναστηριακού τύπου, όπως διαμορφώθηκε σε παλαιότερες εποχές, σύμφωνα με τα ανατολικά και ελληνιστικά πρότυπα. Ο λόγος που υπαγόρευσε μια τέτοιου είδους κατασκευή είναι η ανάγκη για την άμυνα των μοναχών απέναντι στους πολλούς και διάφορους εξωτερικούς εχθρούς.

Έτσι έχουμε ολόγυρα έναν **περίβολο**, που ακολουθεί τη διαμόρφωση του εδάφους και σχηματίζει πολύγωνο. Πρόκειται για κανονικό, ψηλό και ισχυρό τείχος ενισχυμένο κατά διαστήματα με πύργους, που άλλοτε ήταν εννιά, αλλά δυστυχώς μέχρι σήμερα σώζονται μόνο δύο από αυτούς. Στα υπόλοιπα οικοδομήματα, που θα δούμε παρακάτω, επικρατεί κατά κανόνα το ασύμμετρο και ακανόνιστο της βυζαντινής σύλληψης και κατασκευής. Οι **πύργοι** είναι πολύ ψηλοί και πολυώροφοι με ξύλινα πατώματα, με παρεκκλήσι στον τελευταίο όροφο και στέρνα με νερό στο ισόγειο. Έχουν ορθογωνική κάτοψη, με μία είσοδο στον πρώτο όροφο και αποτελούν πραγματικά αριστουργήματα της οικοδομικής αρχιτεκτονικής του Μεσαίωνα. Ειδικά στο Άγιον Όρος δίνουν μια ξεχωριστή εξωτερική εμφάνιση στο μοναστήρι.

Μετά την κύρια είσοδο του μοναστηριού απλώνεται μπροστά μας μεγάλη και πλακόστρωτη αυλή. Στο μέσο της αυλής βρίσκεται το καθολικό, δίπλα του η φιάλη και απέναντι η τράπεζα.¹²

Το **καθολικό** βρίσκεται στην πιο τιμητική θέση, ελεύθερο από παντού, στο κέντρο της αυλής, όπου εύκολα το πλησιάζουν οι

σκέψεις και οι δραστηριότητες των μοναχών. Όλα τα καθολικά του Αγίου Όρους, όπως και αυτό της μονής Βατοπεδίου, ακολούθησε κατά την κατασκευή του, σε γενικές γραμμές, το πρότυπο του αρχαιότερου όλων, του καθολικού της Μεγίστης Λαύρας. Πρόκειται για έναν ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό τύπο, που καλείται «αγιορειτικός» και που βασικά ανάγεται στο σύνθετο τετρακίονιο με τρούλλο ναό, της σχολής της Κωνσταντινουπόλεως. Ο τύπος αυτός πήρε τη μορφή του τρικόγχου ναού με τη μετατροπή των δύο μακρινών πλευρών σε αψίδες, στο σημείο όπου καταλήγουν οι κεραιές του σταυρού. Οι αψίδες αυτές λέγονται χοροί ή χοροστάσια, γιατί εκεί έχουν τη θέση τους οι χοροί των ψαλτών. Το καθολικό σχηματίζει διπλό νάρθηκα στη δυτική πλευρά, δηλαδή εξωνάρθηκα και ευρύχωρο εσωνάρθηκα ή λιτή, και δύο παρεκκλήσια στο βόρειο και νότιο μέρος της. Τα παρεκκλήσια αυτά είναι στεγασμένα με τρούλλο, ο οποίος στηρίζεται πάνω σε τέσσερις κίονες. Ενδιαφέρον ως προς την αρχιτεκτονική του παρουσιάζει το **κωδωνοστάσιο** της μονής που είναι ύψους 35 μέτρων και ανεγέρθηκε, κατά την επιγραφή, το 1427.

Μετά το καθολικό ερχόμαστε στην **τράπεζα** ή εστιατόριο. Είναι κτίριο της κοινής εστίασης των μοναχών και βρίσκεται κοντά στο καθολικό. Επειδή προορίζεται να χωρέσει πολλούς μοναχούς και προσκυνητές είναι πολύ ευρύχωρη. Ως προς το σχήμα της, παρουσιάζει αυτό του σταυρού. Βοηθητικοί χώροι στην κοινή τράπεζα, που βρίσκονται κοντά σ' αυτή, είναι η εστία (μαγειρείο), το μαγκιπέιο (αρτοποιείο) και σε ισόγειο ή υπόγειο διαμερίσματα το δοχείο (αποθήκη υγρών) και το κελλάρι (αποθήκη στερεών τροφίμων). Η τράπεζα με το καθολικό θεωρούνται τα πιο σημαντικά οικοδομήματα σε μία μονή, γι' αυτό και συνανήκουν, δηλαδή, αποτελούν ένα ενιαίο σύνολο. Δίπλα στο καθολικό, βρίσκεται η **φιάλη**.¹³

Επίσης το μοναστήρι διαθέτει ένα μεγάλο αριθμό από παρεκκλήσια, από τα οποία τα πέντε είναι ενσωματωμένα στο καθολικό: του Αγίου Νικολάου (1780) και του Αγίου Δημητρίου (1782), δεξιά και αριστερά της λιτής, της Παναγίας της Παραμυθίας περίπου πάνω από το δεύτερο και των Αρχαγγέλων και της Αγίας Τριάδας, δεξιά και αριστερά στα κατηχούμενα. Έξω από το ναό, στην αυλή του μοναστηριού έχουμε δύο , της Αγίας Ζώνης και των Αγίων Αναργύρων. Ακόμη στις σειρές των κελιών υπάρχουν άλλα δώδεκα παρεκκλήσια. Τέλος έξω από τον περίβολο του μοναστηριού βρίσκονται πολυάριθμα άλλα όπως των Αγίων Αποστόλων στο κοιμητήρι, των Αγίων Πάντων στο αμπέλι, του Αγίου Μοδέστου και άλλα στα διάφορα εξαρτήματα του μοναστηριού.

Τα υπόλοιπα πολυώροφα οικοδομήματα και κελιά του μοναστηριού ενσωματώνονται εσωτερικά στον περίβολο και βλέπουν προς την πλευρά της αυλής, τονίζοντας έτσι περισσότερο το φρουριακό χαρακτήρα της μονής. Στο σύνολό τους είναι κατασκευασμένα σε διαφορετικές χρονικές περιόδους, που κλιμακώνονται από τον 10^ο μέχρι το 19^ο αιώνα . Έτσι εκπροσωπούν διάφορες αρχιτεκτονικές τάσεις. Ωστόσο μπορούμε να συναντήσουμε εδώ πολλά χαρακτηριστικά της λαϊκής αρχιτεκτονικής των βορείων περιοχών της Ελλάδας. Από τις πλακοσκεπείς στέγες τους ξεφυτρώνουν σε πολλά σημεία μικροί τρουλλίσκοι, καθώς και ένα δάσος από ψηλές καμινάδες (τζάκια), που δίνουν από μακριά μια υπέροχη εικόνα γραφικότητας και μεγαλείου.¹⁴

12. Σωτήρη Καδά. Το Άγιον Όρος. Τα μοναστήρια και οι θησαυροί τους.(Αθήνα : Εκδοτική Αθηνών, 1979), σσ.143-145.
13. Σωτήρη Καδά. Το Άγιον Όρος. Τα μοναστήρια και οι θησαυροί τους.(Αθήνα : Εκδοτική Αθηνών, 1979), σ.146.
14. Σωτήρη Καδά. Το Άγιον Όρος. Τα μοναστήρια και οι θησαυροί τους.(Αθήνα : Εκδοτική Αθηνών, 1979), σ.148.

Κεφάλαιο 4^ο. ΕΞΑΡΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ.

1. Σκήτες.

α. Σκήτη του Αγίου Δημητρίου.

Υπάγεται στη μονή Βατοπεδίου. Βρίσκεται νοτιοδυτικά της μονής προς το βουνό, σε υψόμετρο 140 μέτρων, σ' ένα πυκνοδασωμένο τοπίο. Στη θέση της υπήρχε παλαιότερα το μονύδριο του "Χαλκέως", που το είχε ιδρύσει τον 10^ο αιώνα ο Δημήτριος ο Χαλκέας στο όνομα του φερώνυμου αγίου από τον οποίο πήρε το όνομά της αργότερα η Σκήτη. Το μονύδριο του "Χαλκέως", μερικούς αιώνες μετά καταστράφηκε από πειρατές και ο τόπος ερημώθηκε.

Στα μέσα περίπου του 18^{ου} αιώνα οι προϊστάμενοι και σκευοφύλακες της μονής Βατοπεδίου Φιλόθεος και Παΐσιος, ο πρώην μητροπολίτης Άρτης και Ναυπάκτου Νεόφυτος και δύο ιερομόναχοι ο Στέφανος και ο Σίλβεστρος προέβησαν στην ανοικοδόμηση της Σκήτης στο χώρο που άλλοτε βρισκόταν το μονύδριο του Χαλκέως και όρισαν ότι θα ισχύουν γι' αυτήν οι κανόνες των πατέρων της Αγίας Άννας με κάποιες μικρές τροποποιήσεις. Η νέα Σκήτη στα τυπικά του 1729 και του 1752 συνεχίζει να μνημονεύεται ως του "Χαλκέως", γεγονός που μαρτυρεί ότι η ονομασία "Σκήτη Αγίου Δημητρίου" επικράτησε αργότερα.

Το 1764 ιδρύθηκε το κοιμητήριο και κτίστηκε ο ναός που τιμάται στη μνήμη του Γενεσίου της Θεοτόκου. Το 1796 ανεγέρθηκε ο εξωνάρθηκας και το 1806 τοιχογραφήθηκε. Στον κυρίως ναό (Κυριακό) τον κεντρικό τρούλλο στηρίζουν 4 κίονες από τους οποίους οι 2 ανατολικοί είναι οκτάγωνοι, ενώ οι 2 δυτικοί στρογγυλοί. Στο

δάπεδο το μαρμαροθέτημα (opus sectile) παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

Η Σκήτη το 1929 είχε 17 καλύβες με ναΐδιο και 7 χωρίς ναΐδιο. Σήμερα οι περισσότερες από αυτές είναι ερειπωμένες. Τόσο το Κυριακό της, όσο και η Τράπεζα και το αρχονταρίκι χρήζουν επιδιορθώσεως. Στις μέρες μας οι μοναδικοί κάτοικοι της Σκήτης είναι δύο γέροντες 80 ετών, ο ιερομόναχος Ευδόκιμος και ο μοναχός Ιγνάτιος, που διαμένουν στην καλύβα του Αγίου Παντελεήμονος.¹⁵

β. Σκήτη του Αγίου Ανδρέα, το “Σεράι”.

Στο ίδιο μοναστήρι ανήκει και η μεγάλη ρωσική σκήτη του Αγίου Ανδρέα, το “Σεράι”, κοντά στις Καρυές, όπου παλαιότερα βρισκόταν η μονή Ξύστρου. Ήταν ακόμη κελλί, τιμώμενο στη μνήμη του αγίου Αντωνίου, όταν εγκαταστάθηκαν εκεί οι πατριάρχες Κωνσταντινουπόλεως Αθανάσιος Γ΄ και Σεραφείμ Β΄. Ο τελευταίος, αφού το ανακαίνισε (1763), του έδωσε το σημερινό όνομα. Το 1842 παραχωρήθηκε από το Βατοπέδι στον Βησσαρίωνα και σε άλλους Ρώσους μοναχούς, που ύστερα από πολλές προσπάθειες, μετέτρεψαν το κελλί σε κοινόβια σκήτη. Τη μετατροπή αυτή επικύρωσε με σιγίλλιο του ο πατριάρχης Άνθιμος Δ΄ το 1849. Αμέσως μετά αυξήθηκε η σκήτη με το κτίσιμο μεγάλων και επιβλητικών κτιρίων, που σχημάτιζαν ένα τετράπλευρο σχήμα (1857-1900). Σήμερα η σκήτη είναι έρημη από μοναχούς και μόνο σε μια πτέρυγά της στεγάζεται η σημερινή σχολή της Αθωνιάδας. Το πλούσιο κυριακό της, που για να γίνει χρειάστηκαν είκοσι ολόκληρα χρόνια με διαλείμματα (1867-1900), σώζεται ανέπαφο και θεωρείται ο μεγαλύτερος ναός μέσα στο Άγιον Όρος και από τους πιο μεγαλοπρεπείς ανάμεσα σε όλους τους ναούς της Ανατολής.¹⁶

Το κυριακό, ένας ναός βαρύς και επιβλητικός, εκθαμβωτικής μεγαλοπρέπειας, είναι χτισμένο από λαξευτό γρανίτη και μάρμαρα. Το μήκος του είναι 60μ., το πλάτος 33μ. και το ύψος 29μ. Οι τρούλλοι καλύπτονται με μείγμα από μολύβι και χαλκό, στεφόμενοι από μεγάλους σιδερένιους σταυρούς. Υπάρχουν συνολικά στο όλο κτίσμα 150 θυρίδες και φεγγίτες . Ο ναός χτίστηκε με σχέδια του αρχιτέκτονα V. Sururof, καθηγητή της Ακαδημίας Καλών Τεχνών της Πετρούπολης και ζωγραφίστηκε με νεορωσικές τοιχογραφίες του Τρονίν. Άλλος αρχιτέκτονας, που κατασκεύασε πολλά κτίσματα στη Σκήτη, υπήρξε ο Σκοπελίτης αρχιτέκτονας Χριστόδουλος. Μια μαρμάρινη εντοιχισμένη πλάκα στη μεσαία μεγάλη πύλη πληροφορεί στη ρωσική γλώσσα τον εισερχόμενο ότι ο ναός θεμελιώθηκε από το μέγα δούκα Αλέξιο Αλεξάνδροβιτς στις 16 Ιουνίου 1867 και η καθιέρωση έγινε στις 16 Ιουνίου 1900 από τον πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Ιωακείμ Γ'. ¹⁷

15. Κίμωνος Πλακογιαννάκη. Άγιο Όρος : ο προμαχώνας της ορθοδοξίας .
(Θεσσαλονίκη : Σχήμα και χρώμα, 1996), σ.67.
16. Σωτήρη Καδά. Το Άγιον Όρος. Τα μοναστήρια και οι θησαυροί τους.(Αθήνα : Εκδοτική Αθηνών, 1979), σ.48.
17. Δωροθέου Μοναχού. Το Άγιον Όρος. Μύηση στην ιστορία του και τη ζωή του. (Κατερίνη : Τέρτιος, 1985) σ. 254.

2. Αθωνιάδα Ακαδημία.

Η Αθωνιάδα Ακαδημία ή Σχολή ή Φροντιστήριον ή Ιεροσπουδαστήριον που ιδρύθηκε το 1748, εγκαταστάθηκε σε κτίριο κοντά στη μονή Βατοπεδίου και επανδρώθηκε με δασκάλους που δόξασαν το Γένος. Ο Ευγένιος Βούλγαρης, ο Αθανάσιος Πάριος, ο Σέργιος Μακραίος, ο Κοσμάς ο Αιτωλός, ο Ζερτζούλης και πολλοί άλλοι δίδαξαν εκεί και έδωσαν ώθηση στα γράμματα και στη Νεοελληνική Αναγέννηση.¹⁸ Το κτίριο της Ακαδημίας, ερειπωμένο σήμερα, κείται σ' έναν ελαιόφυτο λόφο, σε απόσταση τριάντα περίπου λεπτών πεζοπορία από το Βατοπέδι και μοιάζει με μονή. Η σχολή άρχισε να λειτουργεί από το 1749 με διευθυντή το Νεόφυτο Καυσοκαλυβίτη, νεαρό γραμματολόγο, που είχε σπουδάσει στα Ιωάννινα υπό την εποπτεία του Ευγενίου Βούλγαρη. Η απήχηση του εγχειρήματος ήταν τέτοια και η προσέλευση σπουδαστών τόσο μεγάλη, ώστε διαπιστώθηκε η ανάγκη νέου κτιρίου, κατάλληλου για το σκοπό αυτό.

Όπως συνέβαινε με όλους τους διδασκάλους, η θητεία του Νεόφυτου ήταν τριετής. Δεν ανανεώθηκε όμως, διότι μολονότι φάνηκε επαρκής στη γραμματική, ήταν ανεπαρκής στη φιλοσοφία και θεολογία και έτσι δεν έγινε ευχαρίστως δεκτός από τους σπουδαστές. Ο νέος διευθυντής ανευρέθηκε στο πρόσωπο του Ευγενίου Βούλγαρη, που δίδασκε στα Ιωάννινα. Ο μισθός που ορίστηκε για τον Βούλγαρη ήταν 1000 γρόσια ετησίως, ποσό ανήκουστο για όλη την Ευρώπη κατά την εποχή εκείνη, τούτο όμως μόνο φαινομενικώς, διότι ο διδάσκαλος ήταν υποχρεωμένος να προσλάβει και μισθοδοτήσει έναν υποδιδάσκαλο.

Τα μαθήματα που έπρεπε να διδαχθούν στη σχολή από τον Βούλγαρη ορίζονταν στο πατριαρχικό σιγίλλιο που εκδόθηκε το 1750: γραμματική, λογική τέχνη, φιλοσοφία, μαθηματικές επιστήμες, ηθική φιλοσοφία, θεολογία. Τον βοηθούσε στο έργο του ο υποδιδάσκαλος Παναγιώτης Παλαμάρης κι αργότερα επίσης ο Νεόφυτος Καυσοκαλυβίτης.

Το νέο κτίριο, όταν ήλθε ο Ευγένιος Βούλγαρης, ήταν σχεδόν τελειωμένο και αποπερατώθηκε πλήρως πολύ σύντομα. Ήταν κτισμένο σ' έναν κατάφυτο λόφο επάνω από τη θάλασσα και απέναντι στη Μονή Βατοπεδίου. Οι σπουδαστές, που έως τότε ήταν μόλις 20, έφθασαν μετά πενταετία τους 200, προερχόμενοι από τα μοναστήρια και από έξω, αφού είχε επιτραπεί να εισέρχονται για μαθητεία στο Όρος ακόμη και αγένειοι. Ο Ευγένιος Βούλγαρης θέλησε να δώσει υψηλό χαρακτήρα στο ίδρυμα, που στο σιγίλλιο ονομαζόταν “φροντιστήριον”, δηλαδή ανώτερο σχολείο το ονόμασε “Οικουμενική Ακαδημία”.¹⁹

Μετά την παραίτηση του Βούλγαρη, η διεύθυνση της σχολής ανατέθηκε στο βοηθό του Νικόλαο Τζερτζούλη, Μετσοβίτη διδάσκαλο, καλό μαθηματικό, αλλά όχι του πνευματικού επιπέδου του Ευγένιου Βούλγαρη. Παρατηρήθηκε όμως τότε απότομη πτώση του ενδιαφέροντος για τη σχολή και ο Τζερτζούλης μαζί με τον άλλο διδάσκαλο Παλαμάρη αποχώρησαν μετά τριετία. Προσπάθεια που ανέλαβε ο πατριάρχης Σεραφείμ Β΄(1757-61), τοποθετώντας διευθυντή τον Αγραφιώτη ιερομόναχο Κύριλλο το 1759, δεν ευοδώθηκε. Για μικρό χρονικό διάστημα edίδαξαν επίσης ο Σέργιος Μακραίος και ο Αθανάσιος Πάριος.

Έκτοτε τα πράγματα περιήλθαν πλήρως στα χέρια του κοινού της Κωνσταντινουπόλεως. Ο πατριάρχης Γαβριήλ Δ΄(1780-85) θεώρησε την αποχώρηση των διδασκάλων ως φυγή, “ίνα μη είπω

λιποταξίαν”, ανασυνέστησε τη σχολή και τοποθέτησε διδάσκαλο τον Κρήτα ιεροδιάκονο Κυπριανό, παλαιό μαθητή του Ευγενίου Βούλγαρη, με βοηθό τον αδελφό του Ιωάννη, ενώ συγχρόνως χορήγησε ικανά οικονομικά μέσα. Αν και ο Κυπριανός διατήρησε τη διεύθυνση επί μια εικοσαετία, τα αποτελέσματα αυτήν τη φορά δεν ήταν εντυπωσιακά.²⁰

18. Κίμωνος Πλακογιαννάκη. Άγιο Όρος : ο προμαχώνας της ορθοδοξίας .
(Θεσσαλονίκη : Σχήμα και χρώμα, 1996), σ.29.
19. Δωροθέου Μοναχού. Το Άγιον Όρος. Μύηση στην ιστορία του και τη ζωή του. (Κατερίνη : Τέρτιος, 1985) σσ. 241,242.
20. Δωροθέου Μοναχού. Το Άγιον Όρος. Μύηση στην ιστορία του και τη ζωή του. (Κατερίνη : Τέρτιος, 1985) σ. 244.

ΜΕΡΟΣ Β΄.

1. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

α. Βιβλιογραφία Αγίου Όρους.

(με αναγραφή σελίδων που αναφέρονται στη Μονή Βατοπεδίου).

1. Άγιον Όρος και θάλασσα: παραπλέοντας τον Άθω. Θεσσαλονίκη: Υπουργείο Μακεδονίας - Θράκης, ΚΕ.Δ.Α.Κ., 2003, σσ. 194-199.
2. Άγιον Όρος: φύση – λατρεία – τέχνη. (Πρακτικά συνεδρίων εις το πλαίσιον των παράλληλων εκδηλώσεων της έκθεσης Θησαυροί του Αγίου Όρους.) Θεσσαλονίκη: Χ.Ε., 2001, σσ. 161-163.
3. Βλάχος, Κοσμάς. Η χερσόνησος του Αγίου Όρους Άθω και αι εν αυτή μοναί και οι μοναχοί πάλαι τε και νυν. Βόλος: Χ.Ε., 1903, σσ.184-195.
4. Γεδεών, Μανουήλ Ι. Ο Άθως: νεοελληνικά μελετήματα. Αθήνα: Ερμής, 1990, σσ. 166-169, 301-303.
5. --//-- Ο Άθως : αναμνήσεις – έγγραφα – σημειώσεις . Κωνσταντινούπολις : Χ.Ε., 1885, σσ. 166-169.
6. Δωροθέος, Μοναχός. Το Άγιον Όρος: μύηση στην ιστορία του και τη ζωή του. Κατερίνη : Τέρτιος, 1985, σσ. 245-257.

7. Ευθύμιος, Προηγούμενος Παντοκρατορινός . Προσκυνηματικός και τουριστικός οδηγός του Αγίου Όρους. Αθήνα: Χ.Ε., 1970, σσ.103-113.
8. Θεοφιλόπουλος, Ανδρέας – Χαράλαμπος. Γεροντικό Αγίου Όρους. Αθήνα: Χ.Ε., 1979, σσ. 207-210.
9. --/-- Προπύργιον ορθοδοξίας και έθνους. Θεσσαλονίκη: Χ.Ε., 1969, σσ. 48-52.
10. Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαιδεία. τ.3, Αθήνα: Χ.Ε., 1963, σσ. 762-764.
11. Καδάς, Σωτήριος . Το Άγιον Όρος : τα μοναστήρια και οι θησαυροί τους. Αθήνα : Εκδοτική Αθηνών, 1979, σσ. 42-49.
12. Κοκκίνης, Σπ. Τα μοναστήρια της Ελλάδος. Οδηγός –Ιστορία – Θησαυροί – Βιβλιογραφία. Αθήνα : Εστία, 1976, σσ. 16-27.
13. Κόκκορης, Δ. Ορθόδοξα ελληνικά μοναστήρια : Προσκυνηματικός οδηγός. Αθήνα : Χ.Ε., 1994, σ. 398.
14. Μαμαλάκης, Ιωάννης. Το Άγιον Όρος Άθως δια μέσου των αιώνων. Θεσσαλονίκη: Χ.Ε., 1971, σσ. 198-200, 218-219, 336.
15. Μαρινάκης, Θεοφύλακτος. Θαυματουργικές εικόνες στο Άγιον Όρος .Θεσσαλονίκη: Χ.Ε., 1997, σσ.37-61,295-300.

16. Μελινός, Μανώλης. "Συζητήσεις σε μοναστήρια του Άθωνα."
Πείρα πατέρων 2, Χ.Ε., 2001, σσ.17-153.
17. Μυλωνάς, Παύλος Μ. Ο Άθως και τα μοναστηριακά του
ιδρύματα μέσα από παλιές χαλκογραφίες και έργα τέχνης.
Αθήνα : Χ.Ε., 1963, σσ. 68-73, 77,187.
18. Οδοιπορικό στο Άγιον Όρος. Θεσσαλονίκη: Υπουργείο
Μακεδονίας –Θράκης. ΚΕ.Δ.Α.Κ., Χ.Χ., σσ. 16-27.
19. Παπαντωνίου, Ζαχαρίας. Άγιον Όρος. Χ.Τ.: Εστία, Χ.Χ.,
σσ. 31-34, 100-102.
20. Παπαχρυσάνθου, Δ. Ο Αθωνικός μοναχισμός : Αρχές και
οργάνωση. Αθήνα : Μ.Ι.Ε.Τ, 1992, σσ. 235-237.
21. Πλακογιαννάκης, Κίμων. Άγιο Όρος : ο προμαχώνας της
ορθοδοξίας. Θεσσαλονίκη : Σχήμα και χρώμα, 1996, σσ.29,
67, 120-123, 137.
22. Σμυρνάκης, Γ. Το Άγιον Όρος. Καρυές Αγίου Όρους: Χ.Ε.,
1988 (=1903), σσ. 427-459.
23. Χρήστου, Παναγιώτης Κ. Το Άγιον Όρος : Αθωνική πολιτεία -
ιστορία, τέχνη, ζωή. Αθήνα : Εποπτεία, 1987, σσ. 87-88, 359-
361.
24. --//-- Το Άγιον Όρος εν τω παρελθόντι και τω παρόντι:
Αθωνική πολιτεία. σσ.9-97.

25. --/-- Το Άγιον Όρος: ιστορία, μνημεία, ζωή Θεσσαλονίκη: Π.Ι.Π.Μ., 1970, σσ. 39-43.
26. --/-- Οδοιπορικό στο Άγιο Όρος : η μοναχική πολιτεία, η ιστορία, η ζωή και οι θησαυροί της. Θεσσαλονίκη: Χ.Ε., 1994, σσ.56-67.
27. --/-- Μαυροπούλου- Τσιούμη, Χρ., Καδάς, Σ.Ν., Καλαμαρτζή-Κατσαρού, Αικ. Οι θησαυροί του Αγίου Όρους. Σειρά Α΄. Εικονογραφημένα χειρόγραφα: παραστάσεις – επίτιπλα – αρχικά γράμματα. τ. 4, Αθήνα:Εκδοτική Αθηνών, 1991, σσ. 10-171.

β. Βιβλιογραφία Μονής Βατοπεδίου.

28. Lamberz, E., Litsas, E.K. Κατάλογος χειρογράφων της Βατοπεδινής Σκήτης Αγίου Δημητρίου [Κατάλογος ελληνικών χειρογράφων Αγίου Όρους, 1]. Θεσσαλονίκη : Π.Ι.Π.Μ., 1978.
29. Lascaris, M. Actes Serbes de Vatopedi. Πράγα: Χ.Ε., 1935, (Ανάπτυπον του περιοδικού Byzantinoslavica, τόμος 6).
30. Regel, W. Χρυσόβουλλα και γράμματα της εν τω Αγίω Όρει Άθω Ιεράς και Σεβασμίας Μεγίστης Μονής του Βατοπεδίου. Αγία Πετρούπολις : Χ.Ε., 1898.
31. Αγγέλου, Άλκης. Το χρονικό της Αθωνιάδος: δοκίμιο ιστορίας της σχολής με βάση ανέκδοτα κείμενα. Άγιον Όρος: Νέα Εστία, 1963.
32. "Αι Βατοπεδιναί σκήται." Σωτήρ 1 Αθήνα: Χ.Ε., 1877/78, σσ. 30-31
33. Αλέξανδρος, Βατοπεδινός. "Εκ του αρχείου της Ιεράς και σεβασμίας Μεγίστης Μονής Βατοπεδίου." Γρηγόριος Παλαμάς 4 (1920) 631-635, 6 (1922) 86-87, 140-144, 195-197, 282-283.
34. Αρκάδιος, Βατοπεδινός. Κατάλογος των εν τη Ιερά Μονή Βατοπεδίου αποκειμένων κωδίκων [1-1536]. Catalogue of the Greek Manuscripts in the Library of the Monastery of Vatopedi on Mt. Athos. Harvard: Theological Studies, 1924.

35. --/-- "Αγιορείτικα ανάλεκτα εκ του αρχείου της Μονής Βατοπεδίου." Γρηγόριος Παλαμάς 3 (1919)218-221, 326-339, 429-441.
36. --/-- Κατάλογος χειρογράφων ιεράς μονής Βατοπεδίου. Παρίσι: Χ.Ε., 1924.
37. --/-- Ιστορία της μονής Βατοπεδίου. (Χειρόγραφο στο αρχείο της μονής, υπό έκδοση).
38. --/-- Χειρόγραφος Ιστορία της Ιεράς Μεγίστης Μονής του Βατοπεδίου. Ανέκδοτος.
39. Βατοπαίδι : ένα αυτοκρατορικό μοναστήρι. Ημερολόγιο. Άγιον Όρος : Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπεδίου, 1997.
40. Γαβριήλ, Καθηγούμενος της Μ. Διονυσίου. "Αγιορείτικη ιστορία 55 ετών." Επετηρίς Αθωνιάδος Σχολής. Αθήνα: Χ.Ε., 1966, σσ. 56-74.
41. Γούδας, Μιχαήλ. "Βυζαντινά έγγραφα της εν Άθω Ιεράς Μονής του Βατοπεδίου" ΕΕΒΣ 3 (1926)113-134,4(1927)221-248.
42. --/-- Βυζαντινά έγγραφα της εν Άθω Ιεράς Μονής του Βατοπεδίου. (Ορισμός του δεσπότη Δημητρίου του Παλαιολόγου απολυθείς κατά μήνα Ιούλιον της ι' ινδικτιώνος του 6970=1462 έτους.) ΔΧΑΕ, περ. Β', τόμ. Γ' (1926), σσ. 35-48.

43. Δημαράς , Κ.Θ. "Η σχολή του Αγίου Όρους." Ελληνικά 15 (1957).
44. "Επιγραφαί ιεράς μονής Βατοπεδίου." ΜΗ 2 (1934/35) 209-211.
45. Εσωτερικός Κανονισμός της Ιεράς και Σεβασμίας Μεγίστης Μονής του Βατοπεδίου 1927. Καβάλα : Χ.Ε., 1927.
46. Εσωτερικός Κανονισμός της Ιεράς και Σεβασμίας Μεγίστης Μονής του Βατοπεδίου. Θεσσαλονίκη: Χ.Ε., 1915.
47. Ευγένιος, Μοναχός Βατοπεδινός. Περιγραφή έμμετρος της Ιεράς και Σεβασμίας Λαύρας του Βατοπεδίου. Αθήναι : Χ.Ε., 1891.
48. Ευστρατιάδης, Σωφρόνιος. Αγιορειτικών κωδίκων σημειώματα: Της βιβλιοθήκης του Βατοπεδίου. Γρηγόριος Παλαμάς 2 (1918) 167-173.
49. --/-- "Κατάλογος των εν τη Ιερά Μονή Βατοπεδίου αποκειμένων κωδίκων." Αγιορείτικη Βιβλιοθήκη 1. Παρίσι: Χ.Ε., 1924.
50. --/-- "Ιστορικά μνημεία του Άθω, εκ του αρχείου της Μονής Βατοπεδίου." Ελληνικά 3 (1930) 45-68.

51. Εφραίμ, Αρχιμανδρίτης Βατοπαιδινός. Η μονή Βατοπεδίου στην παράδοση και στο σήμερα. Άγιον Όρος: Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπεδίου, 1996.
52. “Η Μονή Βατοπεδίου”. ΕΕ περ. Δ΄, 1 (1880) 249-253.
53. Θεόφιλος, Προηγούμενος Βατοπεδινός. “Χρονικόν περί της Ιεράς και Σεβασμίας Μεγίστης Μονής Βατοπεδίου Αγίου Όρους.” Μακεδονικά 12 (1972) 71-120.
54. Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπεδίου : Παράδοση – Ιστορία – Τέχνη (συλλογικός τόμος), Άγιον Όρος : Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπεδίου, Ιονική Τράπεζα, τ.τ. Α΄- Β΄, 1996.
55. Ιερά Μεγίστη Μονή του Βατοπεδίου. Άγιον Όρος: Ιερά Μονή Βατοπεδίου, 1994.
56. Ιερά Μεγίστη Μονή του Βατοπεδίου: η συνέχεια μιας παράδοσης. Άγιον Όρος: Χ.Ε., 1994.
57. Καδάς, Σωτήριος. Ο κώδικας 655 της Ιεράς Μεγίστης Μονής Βατοπαιδίου. Αθήνα : Χ.Ε.,Χ.Χ.
58. --//-- Τα σημειώματα των χειρογράφων της Ιεράς Μεγίστης Μονής Βατοπαιδίου. Άγιον Όρος: Χ.Ε., 2000.

59. --/-- "Τα εικονογραφημένα χειρόγραφα." Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπεδίου. Παράδοση -Ιστορία -Τέχνη. τόμ. Β΄, Άγιον Όρος, 1996, σσ. 575-597.
60. Κουρίλας, Ευλόγιος Λαυριώτης. "Εκθεσις Ι. Λιναρδάκη προς Β. Καποδίστριαν περί μοναχών Βατοπεδινών...και κειμηλίων, 1821." ΕΛΕ 8 (1915) 470-471.
61. Κουφόπουλος, Π. Το περιβάλλον και τα εξωμοναστηριακά κτίσματα, Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπεδίου. Άγιον Όρος: Χ.Ε., 1996.
62. Λάμπερτζ, Έρ. "Η βιβλιοθήκη και τα χειρόγραφα της". Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπεδίου. Παράδοση – ιστορία – τέχνη, τόμ. Β΄, Άγιον Όρος : 1996, σσ. 562-574.
63. Λάμπρος, Σπ. "Σημειώματα περί των κωδίκων της μονής Βατοπεδίου", ΝΕ 16 (1922) 427-440.
64. Μαυροπούλου – Τσιούμη, Χρ. "Εικονογραφικά θέματα από τον κώδικα αρ. 762 της Μονής Βατοπεδίου." Κληρονομία 6 (1974), τεύχ. Α΄, σσ. 357-379.
65. --/-- "Παράσταση της 'Επουρανίου Ιερουσαλήμ' στο χειρόγραφο 762 της Μονής Βατοπεδίου." Κληρονομία 6 (1974), τεύχ. Α΄, σσ. 105-112.
66. "Μεγάλη Βατοπεδινή δωρεά." Γρηγόριος Παλαμάς 2 (1918) 568-569.

67. Μελάς, Σπύρος. "Άγιον Όρος: η μονή του Βατοπεδίου." ΕΔ, Χ.Ε., 1954.
68. Μπαλλιάν, Α. "Μεταβυζαντινή και άλλη μικροτεχνία." Μονή Βατοπεδίου. Χ.Ε., 1996, τόμ. Β', σσ. 500-534.
69. Νίκανδρος, Προηγούμενος Βατοπεδινός. Η Αθωνιάς σχολή παρά την εν Αγίω Όρει Άθω Ιερά και Σεβασμία Μονή του Βατοπεδίου. Νεολόγος, αρ. 5246 (=28.XI/10.XII.1886), αρ. 5554 (=17/29. XII. 1887)
70. "Οι βασιλείς μας εις το Άγιον Όρος. Εις την Ιερά Μονή Βατοπεδίου. Εις την Ιερά Μονή Οσίου Γρηγορίου." Αγιορείτικη Βιβλιοθήκη 24 (1959) 81-84.
71. Οικονομίδης, Ν. Βυζαντινό Βατοπέδι: μια μονή της υψηλής αριστοκρατίας. Άγιον Όρος: Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπεδίου. 1993.
72. Παζαράς Θ.Ν. Το μαρμάρινο τέμπλο του καθολικού της Μονής Βατοπεδίου. Χ.Ε. , Χ.Χ.
73. --/-- "Ο τάφος των κητόρων στο καθολικό της Μονής Βατοπεδίου." ΔΧΑΕ, Δ', ΙΗ', (1995), σσ. 15-32.
74. Παΐσιος, Βατοπεδινός. "Η παρά την Ιερά Μονή Βατοπεδίου Αθωνιάς σχολή." ΜΗ 4 (1928) 318-323.

75. Παπαδάκη – Οεκλαντ Στ. Ο κώδικας 590 της Μονής Βατοπεδίου. Ένα αντίγραφο του Ιώβ της Πάτμου. ΔΧΑΕ, περ. Δ', τομ. ΙΓ'(1985-86), σσ. 17-38.
76. Παπαδόπουλος, Ιωάννης Β. "Περί των ελληνικών και βλάχικων σημειώσεων του κώδικος 291 της Ιεράς Μονής Βατοπεδίου." ΕΕΒΣ 11 (1935) 409-410.
77. Πολίτης, Λ. "Κατάλογος λειτουργικών ειληταρίων της Ιεράς Μονής Βατοπεδίου." Μακεδονικά 4 (1955-1960), σσ. 403-408.
78. --/-- Χειρόγραφοι κώδικες εν τη σκήτει του Αγίου Ανδρέου. Ελληνικά 17 (1962) 340-346.
79. "Προσκυνητάριο Ιεράς Μεγίστης Μονής Βατοπεδίου." Αγιον Όρος: Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπεδίου, 1993.
80. "Συμπλήρωμα αγιορειτικών καταλόγων Βατοπεδίου και Λαύρας. (Μνημεία αγιολογικά)." Αγιορείτικη Βιβλιοθήκη 4. Paris: X.E., 1930, 4ο, σσ. 2 – 124.
81. Ταβλάκης, Ι. Η ζωγραφική του παλαιού ξυλόγλυπτου τέμπλου του καθολικού της Μονής Βατοπεδίου (17^{ος} αι.). Ανακοίνωση στο Διεθνές συνέδριο "Ιερά Μονή Βατοπεδίου: Ιστορία και Τέχνη" Αθήνα, 29.11.-1.12.1996, (πρακτικά υπό έκδοση).

82. Τσιγαρίδας, Ε.Ν. “Οι τοιχογραφίες του καθολικού της Μονής Βατοπεδίου.” Βυζάντιο και Σερβία κατά τον ΙΔ΄ αιώνα Αθήνα: Χ.Ε., 1996, σσ. 401-425.
83. -- // -- “Τα εντοίχια ψηφιδωτά του καθολικού της Μονής Βατοπεδίου.” Θυμίαμα, 1994, σσ. 317-324.
84. -- // -- “Φορητές εικόνες.” Μονή Βατοπεδίου 1996, τ. Β΄, σσ. 350-417.
85. --//-- “Παλαιολόγιες εικόνες της Μονής Βατοπεδίου.” Μονή Βατοπεδίου 1996, τ.Α΄, σσ. 219-284.
86. Χατζηαντωνίου, Φ. Περίβολος και πύργοι σε χαράγματα στα μολυβδόφυλλα κάλυψης του νάρθηκα του καθολικού της Μονής Βατοπεδίου. Αθήνα: Χ.Α.Ε, 1986.

2.ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ.

α. Ευρετήριο συγγραφέων.

1. Lamberz, E. (28)
2. Lascaris, M. (29)
3. Litsas, E.K. (28)
4. Regel, W. (30)
5. Αγγέλου, Άλκης (31)
6. Αλέξανδρος, Βατοπεδινός (33)
7. Αρκάδιος, Βατοπεδινός (34, 35, 36, 37, 38)
8. Βλάχος, Κοσμάς (3)
9. Γαβριήλ, Καθηγούμενος της Μ. Διονυσίου (40)
10. Γεδεών, Μανουήλ Ι. (4, 5)
11. Γούδας, Μιχαήλ (41, 42)
12. Δημαράς, Κ. Θ. (43)
13. Δωροθέος, Μοναχός (6)
14. Ευγένιος, Μοναχός Βατοπεδινός (48)
15. Ευθύμιος, Προηγούμενος Παντοκρατορινός (7)
16. Ευστρατιάδης, Σωφρόνιος (48, 49, 50)
17. Εφραίμ, Αρχιμανδρίτης Βατοπεδινός (51)
18. Θεόφιλος, Προηγούμενος Βατοπεδινός (53)

19. Θεοφιλόπουλος, Ανδρέας – Χαράλαμπος (8, 9)
20. Καδάς, Σωτήριος (11, 27, 57, 58, 59)
21. Καλαμαρτζή – Κατσαρού, Αικ. (27)
22. Κοκκίνης, Σπ. (12)
23. Κόκκορης, Δ. (13)
24. Κουρίλας, Ευλόγιος Λαυριώτης (60)
25. Κουφόπουλος, Π. (61)
26. Λάμπερτζ, Έρ. (62)
27. Λάμπρος, Σπ. (63)
28. Μαμαλάκης, Ιωάννης (14)
29. Μαρινάκης, Θεοφύλακτος (15)
30. Μαυροπούλου – Τσιούμη, Χρ. (27, 64, 65)
31. Μελάς, Σπύρος (67)
32. Μελινός, Μανώλης (16)
33. Μπαλλιάν, Α. (68)
34. Μυλωνάς, Π. Μ. (17)
35. Νίκανδρος, Προηγούμενος Βατοπεδινός (68)
36. Οικονομίδης, Ν. (71)
37. Παζαράς, Θ.Ν. (72, 73)
38. Παΐσιος, Βατοπεδινός (74)
39. Παπαδόπουλος, Ιωάννης Β. (76)
40. Παπαντωνίου, Ζαχαρίας (19)

41. Παπαχρυσάνθου, Δ. (20)
42. Πλακογιαννάκης, Κίμων. (21)
43. Σμυρνάκης, Γ. (22)
44. Ταβλάκης, Ι. (81)
45. Τσιγαρίδας, Ε.Ν. (82, 83, 84, 85)
46. Χατζηαντωνίου, Φ. (86)
47. Χρήστου, Παναγιώτης Κ. (23, 24, 25, 26, 27)

β. Ευρετήριο τίτλων.

1. Actes Serbes de Vatopedi. (29)
2. Άγιον Όρος.(2, 6, 11, 14, 19, 22, 23, 24, 67)
3. Άγιον Όρος Άθως δια μέσου των αιώνων. (14)
4. Άγιον Όρος και θάλασσα. (1)
5. Αγιορείτικα ανάλεκτα εκ του αρχείου της Μονής
Βατοπεδίου.(35)
6. Αγιορείτικη ιστορία 55 ετών. (40)
7. Αγιορειτικών κωδίκων σημειώματα. (48)
8. Αθωνικός μοναχισμός. (20)
9. Άθως . (4, 5)
10. Άθως και τα μοναστηριακά του ιδρύματα μέσα από παλιές
χαλκογραφίες και έργα τέχνης. (17)
11. Αι Βατοπεδιναί σκήται. (32)
12. Βατοπέδι. (39)
13. Βυζαντινά έγγραφα της εν Άθω Ιεράς Μονής του Βατοπεδίου.
(41, 42)
14. Βυζαντινό Βατοπέδι. (71)
15. Γεροντικό Αγίου Όρους. (8)
16. Εικονογραφικά θέματα από τον κώδικα αρ. 762 της Μονής
Βατοπεδίου. (64)

17. Εκ του αρχείου της Ιεράς και σεβασμίας Μεγίστης Μονής Βατοπεδίου. (33)
18. Έκθεσις Ι. Λιναρδάκη προς Β. Καποδίστριαν περί μοναχών Βατοπεδινών...και κειμηλίων. (60)
19. Επιγραφαί ιεράς μονής Βατοπεδίου. (44)
20. Εσωτερικός Κανονισμός της Ι.Σ.Μ.Μ. του Βατοπεδίου. (45, 46)
21. Η Αθωνιάς σχολή παρά την εν Α.Ο.Α. Ι.Σ.Μ. του Βατοπεδίου. (69)
22. Η βιβλιοθήκη και τα χειρόγραφα της. (62)
23. Η ζωγραφική του παλαιού ξυλόγλυπτου τέμπλου του καθολικού της Μονής Βατοπεδίου. (81)
24. Η Μονή Βατοπεδίου. (52)
25. Η μονή στην παράδοση και στο σήμερα. (51)
26. Η παρά την Ιερά Μονή Βατοπεδίου Αθωνιάς σχολή. (74)
27. Η σχολή του Αγίου Όρους. (43)
28. Η χερσόνησος του Αγίου Όρους Άθω και αι εν αυτή μοναί και οι μοναχοί.(3)
29. Θαυματουργικές εικόνες στο Άγιον Όρος. (15)
30. Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαιδεία. (10)
31. Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπεδίου. (54, 55, 56)
32. Ιστορία της μονής Βατοπεδίου. (37)

33. Ιστορικά μνημεία του Άθω, εκ του αρχείου της Μονής Βατοπεδίου.(50)
34. Κατάλογος λειτουργικών ειληταρίων της Ιεράς Μονής Βατοπεδίου.(77)
35. Κατάλογος των εν τη Ιερά Μονή Βατοπεδίου αποκειμένων κωδίκων. (34, 49)
36. Κατάλογος χειρογράφων της Βατοπεδινής Σκήτης Αγίου Δημητρίου. (28)
37. Κατάλογος χειρογράφων ιεράς μονής Βατοπεδίου. (36)
38. Μεγάλη Βατοπεδινή δωρεά. (66)
39. Μεταβυζαντινή και άλλη μικροτεχνία. (68)
40. Οδοιπορικό στο Άγιον Όρος. (18, 26)
41. Ο κώδικας 590 της Μονής Βατοπεδίου. (75)
42. Ο κώδικας 655 της Ιεράς Μεγίστης Μονής Βατοπεδίου. (57)
43. Ο τάφος των κτητόρων στο καθολικό της Μονής Βατοπεδίου.(73)
44. Οι βασιλείς μας εις το Άγιον Όρος. (70)
45. Οι θησαυροί του Αγίου Όρους. (27)
46. Οι τοιχογραφίες του καθολικού της Μονής Βατοπεδίου. (82)
47. Ορθόδοξα ελληνικά μοναστήρια. (13)
48. Παλαιολόγιες εικόνες της Μονής Βατοπεδίου. (85)

49. Παράσταση της 'επουρανίου Ιερουσαλήμ' στο χειρόγραφο 762 της Μονής Βατοπεδίου. (65)
50. Περί των ελληνικών και βλάχικων σημειώσεων του κώδικος 291 της Ιεράς Μονής Βατοπεδίου. (76)
51. Περίβολος και πύργοι σε χαράγματα στα μολυβδόφυλλα κάλυψης του νάρθηκα του καθολικού της Μονής Βατοπεδίου. (86)
52. Περιγραφή έμμετρος της Ιεράς και Σεβασμίας Λαύρας του Βατοπεδίου. (47)
53. Προπύργιον ορθοδοξίας και έθνους. (9)
54. Προσκυνηματικός και τουριστικός οδηγός του Αγίου Όρους. (7)
55. Προσκυνητάριο Ιεράς Μεγίστης Μονής Βατοπεδίου. (79)
56. Σημειώματα περί των κωδίκων της μονής Βατοπεδίου. (63)
57. Συζητήσεις σε μοναστήρια του Άθωνα. (16)
58. Συμπλήρωμα αγιορειτικών καταλόγων Βατοπεδίου και Λαύρας. (80)
59. Τα εικονογραφημένα χειρόγραφα. (59)
60. Τα εντοίχια ψηφιδωτά του καθολικού της Μονής Βατοπεδίου. (83)
61. Τα μοναστήρια της Ελλάδος. (12)
62. Τα σημειώματα των χειρογράφων της Ιεράς Μεγίστης Μονής Βατοπεδίου. (58)

63. Το Άγιον Όρος εν τω παρελθόντι και τω παρόντι. (24)
64. Το μαρμάρινο τέμπλο του καθολικού της Μονής Βατοπεδίου.
(72)
65. Το περιβάλλον και τα εξωμοναστηριακά κτίσματα. Ιερά
Μεγίστη Μονή Βατοπεδίου. (61)
66. Το χρονικό της Αθωνιάδος: δοκίμιο ιστορίας της σχολής με
βάση ανέκδοτα κείμενα. (31)
67. Φορητές εικόνες. (84)
68. Χειρόγραφοι κώδικες εν τη σκήτει του Αγίου Ανδρέου.(78)
69. Χειρόγραφος Ιστορία της Ιεράς Μεγίστης Μονής του
Βατοπεδίου.(38)
70. Χρυσόβουλλα και γράμματα της εν τω Αγίω Όρει Άθω Ιεράς
και Σεβασμίας Μεγίστης Μονής του Βατοπεδίου. (30)

γ. Ευρετήριο εκδοτών.

1. Theological Studies (34)
2. Εκδοτική Αθηνών (11, 27)
3. Εποπτεία (23)
4. Ερμής (4)
5. Εστία (12, 19)
6. Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπεδίου (39, 51, 54, 46)
7. Ιονική Τράπεζα (54)
8. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης (20)
9. Νέα Εστία (31)
10. Πατριαρχικό Ίδρυμα Πατερικών Μελετών (25,28)
11. Σχήμα και χρώμα (21)
12. Τέρτιος (6)
13. Υπουργείο Μακεδονίας – Θράκης (1, 18)
14. Χριστιανική Αρχαιολογική Εταιρεία (86)

δ. Ευρετήριο χρονολογιών.

- 324 – 337 - Μέγας Κωνσταντίνος, αυτοκράτορας Βυζαντίου.
- 379-395 - Θεοδόσιος Α΄, αυτοκράτορας Βυζαντίου.
- 10^{ος} αιώνας - μοναχοί Αθανάσιος, Νικόλαος, Αντώνιος, ιδρυτές μονής Βατοπεδίου.
- 972 - Α΄ Τυπικό Αγίου Όρους.
- 985 - Θωμάς, πρώτος Αγίου Όρους.
- » » - Νικόλαος, ηγούμενος μονής Βατοπεδίου.
- 1045 - Β΄ Τυπικό Αγίου Όρους.
- 1176 – 1235 - Άγιος Σάββας, Σέρβος μοναχός.
- Τέλη 13^{ου}- αρχές 14^{ου} αι. - Μανουήλ Πανσέληνος, αγιογράφος.
- 14^{ος} αιώνας - Νικηφόρος Γρηγοράς, βυζαντινός ιστοριογράφος.
- 1347 – 1354 - Ιωάννης ΣΤ΄ Καντακουζηνός, αυτοκράτορας Βυζαντίου.
- 1372 – 1389 - Λάζαρος Α΄, ηγεμόνας Σερβίας.
- 1391 – 1425 - Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγος, αυτοκράτορας Βυζαντίου.
- 1417 - Στέφανος Λαζάρεβιτς, Σέρβος δεσπότης.
- 1427, 1432 - Γεώργιος Βρανκονις, Σέρβος δεσπότης.
- 1547 – 1584 - Ιβάν Δ΄ Τρομερός, τσάρος Ρωσίας.

- 1634, 1652 - Αθανάσιος Γ΄, πατριάρχης
Κωνσταντινουπόλεως.
- 1757 – 1761 - Σεραφείμ Β΄, πατριάρχης
Κωνσταντινουπόλεως.
- 1780 – 1785 - Γαβριήλ Δ΄, πατριάρχης
Κωνσταντινουπόλεως.
- 1827 - Ιωσήφ, ηγούμενος μονής Βατοπεδίου.
- 1840 – 41, 1848 -52 - Άνθιμος Δ΄, πατριάρχης
Κωνσταντινουπόλεως.
- 1867 - Αλέξιος Αλεξάνδροβιτς, μέγας
δούκας Ρωσίας.
- 1878 – 84, 1901 – 13 - Ιωακείμ Γ΄, πατριάρχης
Κωνσταντινουπόλεως.

3. ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ.

- AACR – Anglo-American Cataloguing Rules.
- MLA – Modern Language Association of America.
- A.O.A. – Άγιον Όρος Άθως.
- A.Π.Θ. – Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
- A.T.E.I.Θ. – Ανώτατο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
Θεσσαλονίκης.
- Δ.Χ.Α.Ε. – Δελτίον Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρίας.
- Ε.Δ. – Ελληνική Δημιουργία.
- Ε.Ε. – Εκκλησιαστική Επιθεώρησης
- Ε.Ε.Β.Σ. – Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών.
- ΕΛ.Ε. – Ελληνική Επιθεώρησης.
- ΕΛ.Ο.Τ. – Ελληνικός Οργανισμός Τυποποιήσεως.
- Ι.Σ.Μ.Μ. – Ιερά Σεβασμία Μεγίστη Μονή.
- ΚΕ.Δ.Α.Κ – Κέντρο Διαφύλαξης Αγιορειτικής Κληρονομιάς.

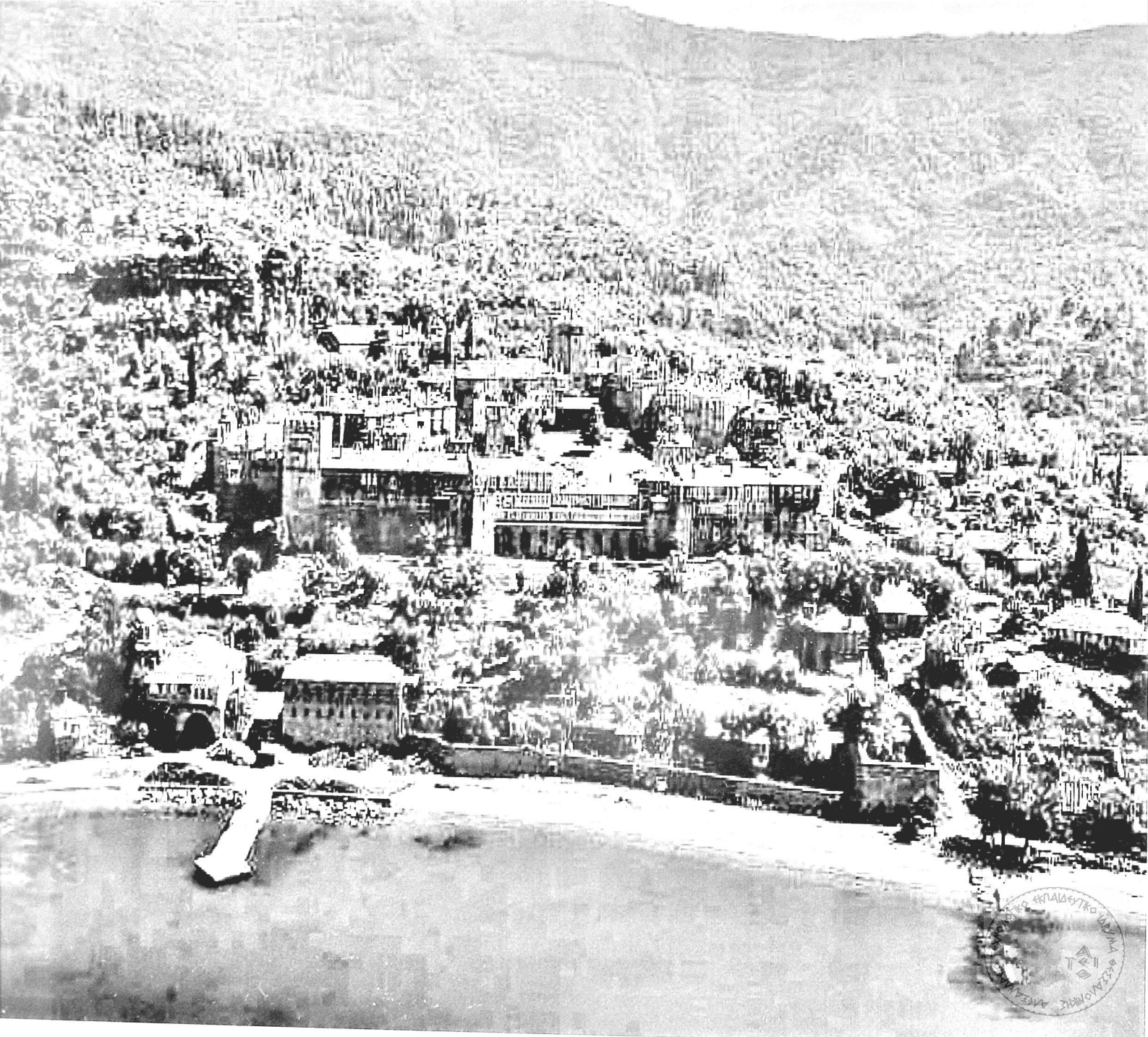
- M. – Μονή.
- M.H. – Μακεδονικό Ημερολόγιο.
- M.I.E.T. – Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.
- N.E. – Νέος Ελληνομνήμων.
- Π.Ι.Π.Μ. – Πατριαρχικό Ίδρυμα Πατερικών Μελετών.
- X.A.E. – Χριστιανική Αρχαιολογική Εταιρεία.
- X.E. – Χωρίς εκδότη.
- X.T. – Χωρίς τόπο (έκδοσης).
- X.X. – Χωρίς χρονολογία (έκδοσης).

4. ΕΙΚΟΝΕΣ.

Μονοβάθμια Σχολή Αρχιτεκτονικής

СЪВЕЩАНИЕ
НА 27.05.1954 г.
НА СЪВЕЩАНИЕТО
НА 27.05.1954 г.

PHOTOGRAPHY
BY

ИЗДАНИЕ ПЕРВОЕ
1925 ГОДА

Μονή Βατοπεδίου. Το εσωτερικό της Τράπεζας

Μονή Βατοπεδίου. Παναγία η Πυροβοληθείσα (τοιχογραφία)

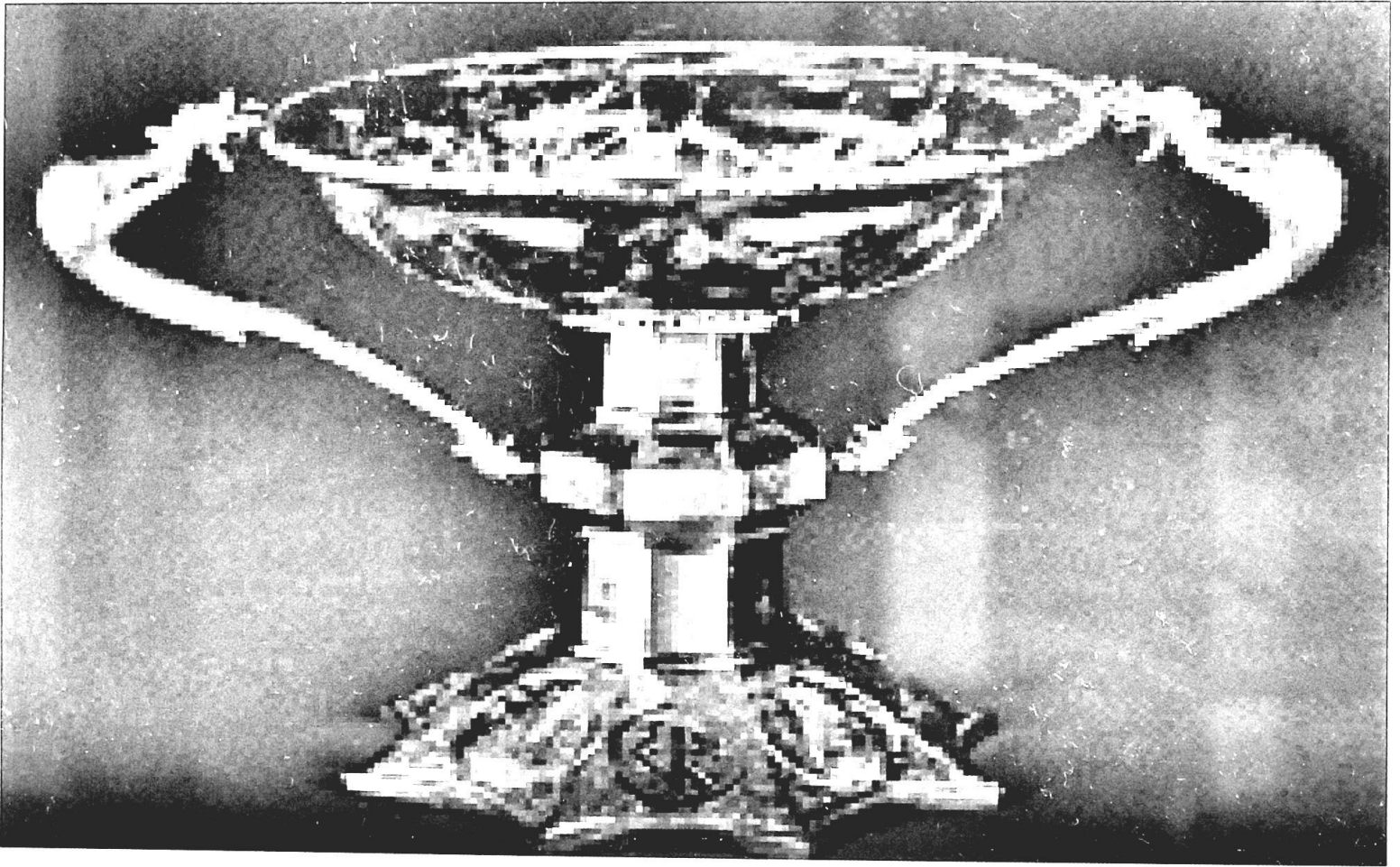

Μονή Βατοπεδίου. Παναγία η Ελαιοβούτισσα (11^{ος} αιώνας)

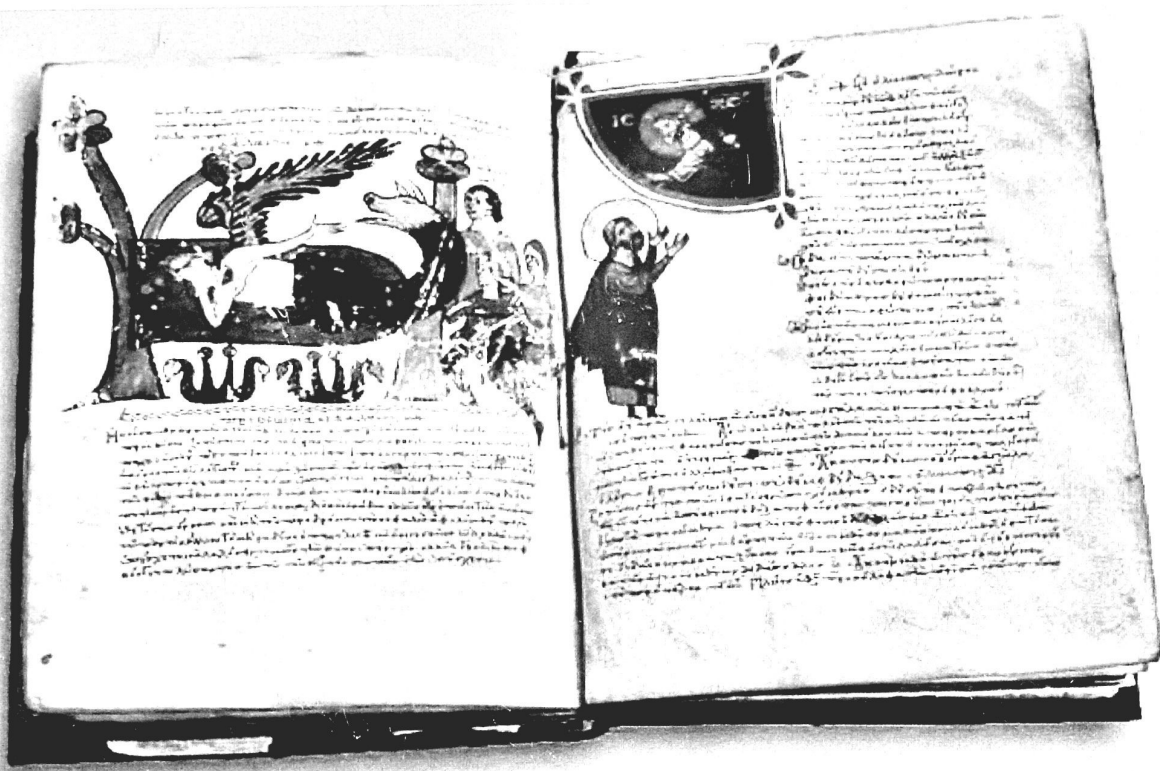

Μονή Βατοπεδίου. Εικονίδιο Αγίου Γεωργίου (10ος αι.)

Μονή Βατοπεδίου. “Ίασπις” (14^{ος} αιώνας).

Μονή Βατοπεδίου. Ερμηνεία Ολυμπιοδώρου στον Ιώβ (εικονογρ. χφ., 12^{ος} αι.)

Μονή Βατοπεδίου. Απόστολος Μάρκος (τοιχογραφία, τέλος 12^{ου} αι.).

